

Veřejné mínění a zahraničněpolitický diskurz ve Velké Británii a ve Francii během irácké krize

září 2002–březen 2003

JAN STUHLÍK

Public Opinion and Foreign Political Discourse in France and the United Kingdom During the Iraq Crisis (September 2002–March 2003)

Abstract: Numerous studies conclude that public opinion influences, even if indirectly, the policy makers in charge of the foreign policy. This study shall indicate this influence in France and the United Kingdom during the Iraq crisis in the second half of 2002 and in early 2003.

This study is aimed at analyzing the foreign political argumentation used by the French and British governments, and at answering the question of what the public opinion on the Iraq issue was in these two countries, and whether the policy makers could have predicted the development of the public opinion on the Iraq issue and whether they could have adjusted their policy according to the feelings of general public.

After the theoretical background, the study will follow in three steps. In the first section, French and British public opinion on the foreign political issues will be characterised in general. In the second section, proper foreign political argumentation of the French and British elites will be analyzed. In the third section, an analysis of the French and British public opinion on the Iraq crisis will be made along with its evaluation.

This analysis proves that the public opinion could have constrained the foreign policy of the analysed countries, particularly of the United Kingdom. Both French and British elites had reasons to believe that their argumentation would convince the general public about the legitimacy of their policy. However, while the French government had the public support, the British cabinet did not enjoy it despite huge efforts to win it.

Key words: public opinion, foreign policy, United Kingdom, France, Iraq.

Irácká krize před druhou válkou v Perském zálivu se stala zkouškou, a to jak pro politiky, kteří rozhodovali o osudu této středovýchodní země, tak i pro veřejnost, která na jejich kroky reagovala. Většinou projevovala odpor k politice (zejména k americké politice) vůči Iráku a upozorňovala na sebe během četných protiválečných demonstrací.

Cílem této stati je analyzovat zahraničněpolitickou argumentaci, kterou vlády vybraných států – Francie a Velké Británie – používaly ve snaze přesvědčit o správnosti svého postoje zástupce jiných vlád a především vlastní veřejnost. A zvláště, zda měly důvod se domnívat, že používají, alespoň pokud jde o vztah k veřejnému mínění, správné argumenty. Stať by rovněž měla odpovědět na otázku, jaké bylo veřejné mínění v těchto dvou zemích o otázce Iráku a zda politici mohli předpovídat, jak se veřejné mínění k situaci ko-

lem Iráku postaví, a přizpůsobovat tomu svou politiku, pokud chtěli získat veřejnou podporu. A pokud ano, z jakých dlouhodobých vzorců veřejné mínění o zahraniční politice ve Francii a ve Velké Británii vychází a zda se tyto vzorce uplatnily i během irácké krize.

Po teoretickém úvodu bude tato stať postupovat ve třech krocích. V prvním bude charakterizováno veřejné mínění o zahraničních záležitostech ve Francii a ve Velké Británii. Tato charakteristika poslouží jako základ pro posouzení, zda argumentace francouzských a britských představitelů v průběhu irácké krize měla šanci získat podporu veřejnosti, a pro posouzení, zda bylo možné předem očekávat, jak se veřejnost k irácké krizi postaví čili zda mínění veřejnosti v průběhu irácké krize odpovídá těmto obecným charakteristikám. Ve druhém kroku bude analyzována vlastní argumentace francouzských a britských elit, kterou ospravedlňovaly zahraničněpolitické kroky daných zemí vůči Iráku, a to na základě obsahové analýzy zahraničněpolitických dokumentů a projevů hlavních představitelů obou zemí. Tyto dokumenty byly vybírány s cílem alespoň částečně „pokrýt“ celou dobu irácké krize, jak byla pro potřeby této stati definována. Většina dokumentů pochází však ze začátku roku 2003, kdy diplomatická aktivita vrcholila. Nakonec bude zhodnocena šance na získání veřejné podpory pro tyto kroky. Vzhledem k tomu, že oba státy jsou členy Evropské unie (EU), že se aktivně angažují v budování Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP), že se jejich obyvatelé vesměs vyjadřují pro aktivnější roli EU ve světových záležitostech, bude také posouzeno, jak se rozdílné postoje Francie a Velké Británie promítly do společných postojů EU, a to na základě komparace francouzských a britských argumentů s dokumenty, přijatými na úrovni EU. Ve třetím kroku bude provedena analýza veřejného mínění ve Francii a ve Velké Británii o irácké krizi a opět provedeno zhodnocení, zda se toto veřejné mínění nějak vymykalo či zůstalo v rámci obecných charakteristik veřejného mínění o zahraničních záležitostech v daných zemích.

Dosavadní výzkumy vztahu veřejného mínění o mezinárodních a zahraničněpolitických tématech a zahraniční politiky státu dospívají k závěru, že tento vztah není zcela jednoznačný. Vyplývá to z několika faktorů, které interakce mezi tvorbou zahraniční politiky a veřejným míněním formují. Jednak je to samotný charakter zahraniční politiky, jejíž výkon patří k výlučným a specializovaným činnostem přístupným jen velmi malému okruhu lidí. Proti této výjimečné povaze zahraniční politiky stojí normativní požadavky na transparentnost politik a činností vykonávaných vládami v demokratických společnostech. S tím souvisí i teze, že by tvůrci zahraniční politiky měli brát v úvahu mínění veřejnosti. Názory na míru zapojení veřejnosti do tvorby zahraniční politiky se nicméně liší. Existuje silný tábor odpůrců tohoto zapojení, kteří argumentují, že veřejnost nic o zahraniční politice neví a navíc je ve svých názorech nestálá. Naproti tomu vystupují obhájci zapojení veřejnosti s tvrzením, že si veřejnost dokáže i při této neinformovanosti utvořit jasný a konzistentní názor na témata, týkající se zapojení své země do mezinárodních otázek. Proto by mělo být veřejné mínění při tvorbě zahraniční politiky bráno vážně.

Četné studie dospěly k závěru, že veřejné mínění ovlivňuje, byť nepřímou, tvůrce zahraniční politiky. Názor veřejnosti vytváří jakési hranice či bariéry, které elity usměrňují při koncipování zahraničněpolitických postojů země. Je ovšem důležité mít na paměti, že jde o vliv nepřímý. Tato nepřímá má podobu toho, jak názory veřejnosti elity vnímají. Výzkumy ukazují klíčovou skutečnost, že elity mají vlastní představu o tom, co si veřejnost myslí. Tyto představy jsou ovšem velmi často v rozporu s tím, jak mínění veřejnosti popisují výzkumy demoskopických ústavů. Toto chybné vnímání má zásadní důsledky pro přijímání zahraničněpolitických opatření těmito „pomýlenými“ elitami. Typickým důsledkem tohoto neporozumění veřejnosti je politika, založená na předpokladu, že veřejnost nebude podporovat žádnou vojenskou operaci, která bude mít za následek relativně vysoký počet obětí, ať už v řadách domácí armády, nebo v řadách nepřítele a jeho obyvatelstva.

Zkoumání konkrétního případu irácké krize ve Francii a ve Velké Británii prokázalo, že reakci veřejného mínění na konkrétní mezinárodní dění lze s určitou mírou pravděpodobnosti předpovědět. Prokázalo se, že veřejné mínění mohlo mít, zejména ve Velké Británii,

jistý usměrňující efekt na tamní zahraniční politiku. Britské elity se snažily předkládat veřejnosti takové argumenty, které jí měly o správnosti postupu vlády přesvědčit. Především šlo o tvrzení, že Irák má zbraně hromadného ničení, jejichž nalezením veřejnost svou podporu vojenské intervence také podmiňovala.

Jak francouzské, tak i britské elity měly důvod se domnívat, že jejich argumentace přesvědčí veřejnost o správnosti jejich politiky. Ovšem zatímco ve Francii vláda tuto podporu měla, ve Velké Británii se jí kabinet přes úpornou snahu nedočkal. Důvodů tohoto neúspěchu je několik. Jedním z důležitých je negativní vnímání americké politiky vůči Iráku britskou veřejností. Dalším je neschopnost britské vlády naplnit podmínky, které veřejnost pro svou podporu požadovala – nalezení zbraní a získání mandátu Rady bezpečnosti OSN. Britové navíc nevěřili, že vládní politika vůči Iráku a mezinárodnímu terorismu vůbec zlepšuje jejich bezpečnost. Proto britská vláda veřejnou podporu pro svou politiku vůči Iráku nenašla a nakonec zvolila akci, proti níž veřejné mínění vystupovalo.

VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Normativní pohled na vztah veřejného mínění a zahraniční politiky

Zahraniční politika státu a její tvorba bývají považovány za velmi specifické činnosti, které vykonává a může vykonávat jen úzký okruh lidí, přestože se jejich počínání dotýká osudů velkých skupin lidí. Tato skutečnost je dána dvěma faktory. Jednak jakousi aristokratickou tradicí, zdůrazňující specifičnost diplomatického a vojenského řemesla, zvláštěnosti vzdělání a zkušeností určité sociální skupiny v těchto dvou sférách státní aktivity. Jednak jde o specifické prostředí, v němž se zahraniční politika provádí. Světový politický systém není uspořádán tak, aby umožňoval respektování názorů většiny obyvatel jednoho státu (*Krejčí, 2001, s. 289*).

Přesto se v demokratických společnostech objevují požadavky, aby vlády braly v úvahu mínění veřejnosti při tvorbě zahraniční politiky, stejně jako to dělají u otázek, které se bezprostředně dotýkají vnitřního fungování států (zdravotnictví, školství, sociální zabezpečení atd.). Toto volání nachází v zásadě dvě odezvy.

Tábor odpůrců, nazýváme jej realistický, tvrdí, že přípuštění vlivu veřejného mínění na tvorbu zahraniční politiky je nežádoucí. Zdůrazňují, že demokratické mechanismy a zahraniční politika jsou spolu nekompatibilní zejména proto, že zahraničněpolitické problémy jsou až příliš vzdálené každodennímu životu jednotlivců, což vede k nízké informovanosti o těchto problémech, a tedy k tomu, že veřejnost zahraniční a mezinárodní politice nerozumí. Již v roce 1922 Walter Lippmann tvrdil, že veřejné mínění se vždy mýlilo, pokud šlo o otázky války a míru. Bylo příliš pacifistické v dobách míru a příliš bojovné v době války, či příliš neutralistické, nebo příliš nakloněné ústupkům při mezinárodních jednáních (*Everts – Isernia, 2001, s. 2*). Podle realistů je veřejné mínění iracionální a nestálé. Tato nestálost přitom pramení právě z iracionality veřejnosti. Realisté nepopírají, že veřejné mínění má na tvorbu zahraniční politiky vliv, nicméně dodávají, že právě tento vliv vede k tomu, že zahraniční politika bývá nejistá co do nástrojů a nesouvislá co do cílů. Z toho vyvozují, že je třeba, aby se tvůrci zahraniční politiky od vlivu veřejnosti zcela oprostili (*Everts – Isernia, 2001, s. 3*).

Naopak liberálové tvrdí, že se zahraniční politika demokratických států liší od zahraniční politiky totalitních režimů, a to tím, že i na ni jsou aplikovány demokratické principy. Tito vynavači kantovské tradice „demokratického míru“ vidí v dodržování demokratických principů i v tvorbě zahraniční politiky záruku míru. Veřejné mínění je podle názoru liberálů silou rozumu a míru. Na rozdíl od realistů liberálové přisuzují veřejnosti, a to i přes její nedostatečnou informovanost o zahraničních otázkách, schopnost vytvářet si konzistentní názory, vyplývající z jejich vnitřní hodnotové orientace. Jenže veřejnost podle liberálů nemá dostatečný vliv na tvorbu zahraniční politiky, která je proto válekychtivá a bezohledná. Proto tvrdí, že by veřejnému mínění mělo být nasloucháno mnohem více také v otázkách zahraniční politiky, aby se tak mohla stát mírumilovnější a racionálnější (*Everts – Isernia, 2001, s. 3*).

Těmto dvěma základním názorovým táborem odpovídají i různé pohledy na to, jak by mělo veřejné mínění působit, respektive nepůsobit, na elity, které jsou v demokratických režimech voleny. Realistickému pohledu odpovídá model „ochránce“, kdy zvolený zástupce jedná jako důvěrník, který sleduje národní zájem, jehož prosazení je podle něj rovněž v zájmu jeho voličů, a to přesto, že voliči s tímto národním zájmem a s jeho naplňováním nemusejí souhlasit. Liberální pohled přebírá model „delegáta“, kdy zvolený zástupce věří, že vliv veřejného mínění na zahraniční politiku je žádoucí a veřejná podpora pro zahraničněpolitické kroky je nutná. Jedná a hlasuje proto podle toho, jak si jeho voliči přejí. Kombinací těchto dvou krajních modelů jsou modely „vykonavatele“ a „pragmatika“. Pro „vykonavatele“ je veřejná podpora žádoucí, nicméně není důležitá pro úspěšné splnění úkolu. „Vykonavatel“ se více spoléhá na vlastní úsudek než na mínění veřejnosti. „Pragmatik“ věří, že vliv veřejnosti není žádoucí, nicméně připouští, že pro úspěšné dokončení úkolu je nutný. Proto mají „pragmatici“ tendenci ovlivňovat a manipulovat veřejným míněním s cílem získat pro daný úkol podporu (Sobel, 2001, s. 11). V případě volebných zástupců nicméně převládá liberální pohled. Tito zástupci chtějí být v příštích volbách opět zvoleni, a proto sledují nálady a názory veřejnosti. Neznamená to ovšem, že by jednali podle modelů „delegáta“. Spíše pracují s očekáváním, co si bude veřejnost myslet o současných zahraničněpolitických krocích v budoucnu, tedy v době, kdy se bude schylovat k dalším volbám (Sobel, 2001, s. 12).

Ve výzkumu vztahu veřejného mínění a zahraniční politiky dlouho převládalo realistické pojetí. Předpokládalo se, že veřejnost je neinformovaná, je iracionální a podléhá momentálním náladám. Tento přístup se ovšem stával a je stále terčem kritiky. Objevují se studie, které dokazují, že veřejné mínění o zahraničních záležitostech, a to i přes neinformovanost veřejnosti, je dlouhodobě stabilní a vykazuje určité jednotné rysy. Jedna z těchto studií (Hurwitze a Peffleyho z roku 1987) poukazuje na to, že specifické pohledy na politiku jsou odvozeny od obecné orientace jednotlivce, pokud jde o politiku. Tyto orientace jsou odvozeny od hodnot, které jednotlivci vyznávají. Proto může i přes nedostatek informací o konkrétní otázce zahraniční či mezinárodní politiky zaujmout názor, jenž je v souladu s jeho obecným hodnotovým přesvědčením. Paradoxně tak nedostatek informací vede ke stabilitě veřejného mínění (Sobel, 2001, s. 14), protože zatímco informace o každé zahraničněpolitické události jsou jiné, základní hodnotová orientace se nemění. Mínění podle tohoto modelu ovlivňují tři proměnné: základní hodnoty, postoje a názory na specifické otázky. Hodnoty jako určitá míra zájmu, kterou člověk spojuje s určitou ideou či cílem, kterým se chce přiblížit, mají přímý dopad na postoje neboli tendence reagovat na skutečnost určitým relativně stálým způsobem (Všeobecná encyklopedie, 1999, 6. díl, s. 215; Všeobecná encyklopedie, 1999, 3. díl, s. 196) a ty zase na aktuální názory na jednotlivé problémy. Osoba, která nemá ponětí o aktuálním politickém problému, tak může použít své hodnoty a postoje jako zkratku, která jí umožní vytvořit si názor (Everts – Isernia, 2001, s. 15).

Obsah veřejného mínění o zahraniční politice

I přes opačné závěry, které liberálové a realisté ze svých analýz vyvozují, na jednom se shodují. Veřejnost nemá dostatečné informace o zahraniční a mezinárodní politice. To je však příliš zevšeobecnující tvrzení. Ve veřejnosti existují skupiny, které jsou informovanější a vlivnější, a skupiny, které naopak mají informací málo a ani se je nesnaží získat. Podle některých autorů se veřejnost dělí na veřejnost většinovou, zaujatou a elitu. Většina veřejnosti se o zahraniční politiku nezajímá a není ani informována, a tudíž nemá na výkon zahraniční politiky žádný vliv. Zaujatá veřejnost (*attentive public*), která se o zahraniční a mezinárodní politiku z jakýchkoli důvodů zajímá (Drulák – Druláková, 2000, s. 102), je informovaná, ale nemá dostatečné nástroje k výkonu vlivu na tvůrce zahraniční politiky. Do rejstříku možností, jak může tato skupina ovlivňovat tvůrce zahraniční politiky, patří členství ve vlivových organizacích, kontaktování svých poslanců či ovlivňování mínění svých známých. Poslední skupinou je elita, která má jak dostatek informací, tak i vliv.

K této elitě patří názoroví vůdci, kteří mohou ovlivňovat mínění ostatních dvou skupin veřejnosti. Těmi jsou novináři, vůdci lobbyistických organizací či poslanci parlamentu (*Sobel, 2001, s. 12*). Při zkoumání otázky, jak velké tyto skupiny jsou, dospívají různé studie k různým závěrům podle toho, na čem zkoumání založily. Výzkumy, založené na zkoumání velikosti nákladu prestižních novin, tvrdí, že zaujatá veřejnost tvoří asi deset procent populace, názoroví vůdci asi jedno až dvě procenta a zbytek je většinová veřejnost. Studie, zabývající se mírou informovanosti, dospěly k závěru, že jen deset procent populace patří k zaujaté veřejnosti, dvacet pět procent se o zahraniční politiku vůbec nezajímá a zbytek patří někam mezi. Na základě výzkumů účasti na demonstracích či psaní dopisů redaktorům novin představuje elita jedno procento populace a zaujatá veřejnost patnáct až dvacet procent (*Sobel, 2001, s. 13*).

Pozornost veřejnosti (snad s výjimkou elity) není však stále stejná, ale v průběhu času se mění. Většinu času veřejnost zahraničním tématům příliš pozornosti nevěnuje. Lze tak usoudit z dlouhodobých časových řad, které ukazují, jaká témata lidé ve výzkumech nejčastěji uváděli v dané době jako důležitá pro svou zemi. Z grafu č. 1 (viz s. 49), který ukazuje vývoj podílů odpovědí, které se týkaly zahraniční politiky nebo obrany ve Velké Británii, je vidět, že pozornost veřejnosti stoupá v případech značného mezinárodního napětí, do jehož řešení je vtažena i mateřská země (v tomto případě Velká Británie) – okupace Kuvajtu Irákem v roce 1990, kosovská krize v letech 1998 a 1999, teroristické útoky z 11. 9. 2001 na New York a Washington a následná válka proti Tálibánu v Afghánistánu a naposledy irácká krize a druhá válka v Perském zálivu. Navíc, pozornost veřejnosti trvá jen krátce a rychle se vrací k původním nízkým hodnotám. Jestliže má mít smysl zkoumat vztah veřejného mínění a zahraniční politiky, pak je to zřejmě v těch obdobích, kdy sama veřejnost o mezinárodní dění projevuje dostatečný zájem a lze očekávat, že příslušné skupiny veřejnosti budou své názory aktivně vyjadřovat.

Při zkoumání struktury a stability veřejného mínění o zahraničních tématech někteří autoři vycházejí z psychologie. Např. studie Williama O. Chitticka a Annette Freybergové-Inanové postavila svůj výzkum na psychologických teoriích motivace. Motivace jedince je determinována třemi faktory, které autoři nazývají: moc, příslušnost a úspěch. Moc definují jako touhu po ovládnutí prostředí, příslušnost jako touhu začlenit se a být uznáván ostatními a úspěch jako touhu dosáhnout osobních cílů (*Chittick – Freyberg-Inan, 2001, s. 34*). Každý z těchto motivačních faktorů odpovídá také mezinárodněpolitickým kategoriím, používaným různými teoriemi – realisty, liberály a konstruktivisty. Realisté založili svou teorii na národním zájmu z hlediska moci. Liberálové zdůrazňují ekonomické a politicko-kulturní potřeby subjektů mezinárodních vztahů, na něž lze použít kategorii úspěchu. Konstruktivisté kladou důraz na sociální původ základních struktur mezinárodní politiky, sociálnímu hledisku odpovídá kategorie příslušnost (*Chittick – Freyberg-Inan, 2001, s. 35*).

Jak tento model vysvětluje mínění veřejnosti o zahraniční politice? Každý ze tří motivů jednání s sebou nese určité charakteristiky. Motiv moci je spojen s vnímáním hrozby, kterou představuje okolní prostředí. Jestliže jedinec vnímá okolní prostředí jako ohrožující, nabývá motiv moci na důležitosti. To se projevuje větším sklonem k silovým řešením a k volbě silových nástrojů. Motiv úspěchu je založen na vnímání příležitostí. Jestliže jedinec vnímá sebe, respektive svou zemi, za silnější (avšak nikoli v kategoriích vojenské moci) než ostatní, bude připraven s nimi vstupovat do kontaktů. Jestliže však jedinec vnímá sebe, respektive svou zemi, jako méně schopnou než ostatní, bude váhat se svým zapojením do komunity a bude preferovat izolacionistickou a protekcionistickou politiku. Reakce na zahraniční politiku jsou tedy závislé na vnímání relativní síly. Motiv příslušnosti ponouká jedince k integraci do komunity, což mu přináší výhody v podobě vyšší ochrany a většího životního komfortu. Současně s touto integrací jedinec akceptuje a osvojuje si hodnoty, které daná komunita (stát) vyznává. Jestliže jedinec vnímá tyto hodnoty jako výjimečné a jedinečné, bude zdůrazňovat exkluzivní identitu své komunity, která ji tak bude vydělovat a izolovat od ostatních. Bude proto preferovat unilaterální

politiku. Naopak, jestliže jedinec vnímá hodnoty vlastní komunity v souladu s hodnotami ostatních komunit, nebude se bránit integraci s nimi. Bude tedy preferovat mnohostrannou spolupráci (*Chittick – Freyberg-Inan, 2001, s. 38*). To, že je třeba při zkoumání veřejného mínění na konkrétní zahraničněpolitický problém brát v úvahu všechny tři dimenze, ukazuje i následující příklad. Zavilý zastávce vojenských řešení může být proti vojenské akci, protože je zároveň vyznavačem jednostranného postupu, zatímco daná akce se uskutečnila pod velením OSN. Podobně může veřejnost přestat podporovat vojenskou operaci v průběhu času proto, že je proti zapojování země do mezinárodních vztahů, a proto nemá zájem o dlouhodobé mezinárodní závazky své země (*Chittick – Freyberg-Inan, 2001, s. 39*).

Vztah veřejného mínění a zahraniční politiky – jak funguje ve skutečnosti?

Výzkumy, zabývající se vztahem veřejného mínění a zahraniční politiky, a mínění politiků se v zásadě shodují, že mínění veřejnosti působí na tvůrce zahraniční politiky jako usměrňující faktor, nikoli jako faktor, jenž jim diktuje, jakou politiku mají provádět. Veřejná podpora je pro tvůrce zahraniční politiky důležitá z několika důvodů. Podpora snižuje politickou zranitelnost zahraničněpolitických elit ve výkonné sféře. Čím populárnější konkrétní politické kroky jsou, tím méně se elity, které je provádějí, musejí bát, že budou napadány oponenty. Navíc, pokud jsou zahraničněpolitická opatření vnímána jako populární, je pro nejvyšší představitele státu snazší se s nimi osobně identifikovat. Osobní angažovanost těch, kteří si myslí, že podporou populární politiky mohou získat sami na popularitě, vede k vynakládání větších zdrojů na uskutečňování daných politických kroků (*Kull – Destler, 1999, s. 233*).

Působení veřejného mínění na zahraniční politiku v zákonodárné sféře je ovlivněno především obavami o znovuzvolení. Je nutné podotknout, že tyto obavy jsou podstatně silnější ve státech s většinovým volebním systémem, kde existuje úzký vztah mezi oblíbeností politika v jeho volebním obvodu a jeho volebním výsledkem. Proto v případě amerických kongresmanů dávají členové Parlamentu při hlasování o opatřeních, která mají na zahraniční politiku státu nějaký vliv, přednost těm, která se těší veřejné podpoře. Sami poslanci ovšem připouštějí, že to platí jen v těch případech, kdy jde o natolik významné zahraničněpolitické události, že jim většina veřejnosti věnuje pozornost (*Kull – Destler, 1999, s. 236*). Aby měla zahraničněpolitická témata ve volbách vliv, musejí být splněny tři předpoklady: 1) voliči musejí být o zahraniční politice dostatečně informováni, aby si na ni mohli vytvořit názor; 2) zahraničněpolitická témata musejí být pro voliče dostatečně důležitá, aby k nim při svém rozhodování přihlíželi; 3) voliči musejí být schopni rozlišit různé postoje k těmto tématům u jednotlivých kandidátů či stran. Tyto předpoklady ovšem většinou splněny nejsou (*Sobel, 2001, s. 24*).

Kull na tento fakt upozorňuje také. Tvrdí, že zahraničněpolitická témata ve volbách v zásadě nerozhodují, a tak ve většině případů nezáleží ani na tom, zda daný člen parlamentu hlasoval v souladu s míněním svých voličů či nikoli (*Kull – Destler, 1999, s. 237*). Existují ovšem studie, které i přes toto zjištění trvají na tom, že mínění voličů má vliv na výsledek voleb (*Sobel, 2001, s. 24*).

Jednou z příčin tohoto paradoxu je skutečnost, že to, co si elity myslí, že si myslí veřejnost, se v mnoha případech s realitou, jak ji prezentují výzkumy veřejného mínění, neshoduje. Důkazy opět poskytují četné americké studie. Kull s Destlerem vysvětluje tento jev v již citované knize *Misreading the Public*. Skutečnost, že elity vnímají mínění veřejnosti špatně, je podle jejich názoru způsobena čtyřmi faktory: 1) elity si nedokáží opatřit relevantní informace o veřejném mínění; 2) elity považují hlas té části veřejnosti, která aktivně projevuje své názory („*vocal public*“), za hlas většiny; 3) elity vnímají Kongres a média za odraz veřejného mínění; 4) elity podceňují veřejnost (*Kull – Destler, 1999, s. 208*).

Problémy výzkumu vztahu veřejného mínění a zahraniční politiky

Zkoumání vztahu veřejného mínění a zahraniční politiky je dynamickou disciplínou, nicméně jako takové se nevyhne některým problémům. Zatím se stále nepodařilo vytvořit jednotnou teorii, která by vztah veřejného mínění a zahraniční politiky popisovala. Dalším významným problémem, jenž tento obor sužuje, je naprostá převaha amerických studií, založených na údajích z amerických výzkumů veřejného mínění o zahraničněpolitických tématech. Naopak názorům evropské veřejnosti a vztahům tohoto mínění se zahraniční politikou evropských zemí je věnováno zatím jen málo prací. Přitom vztah veřejného mínění a zahraniční politiky je závislý na politické kultuře daného národa, na politickém a volebním systému. Z tohoto titulu jsou americké výzkumy – platné pro prezidentský systém s většinovým volebním systémem a se specifickou politickou kulturou – dobrým vodítkem pro výzkumy v odlišných systémech, nicméně nelze přebírat jejich výsledky zcela automaticky. Pro potřeby analýz výzkumů veřejného mínění v evropských státech do značné míry chybí také dostatek srovnatelných dat pro různé země (*Everts – Isernia, 2001, s. 5*). Tento handicap sice zčásti řeší výzkumy Eurobarometru, nicméně ty se soustřeďují především na otázky, související s evropskou integrací, a tak nepokrývají celé spektrum zahraničněpolitických témat.

Často se vyskytují případy, kdy jsou k dispozici různé výzkumy veřejného mínění, prováděné v různou dobu a různými institucemi, které používají různé znění otázek. Srovnávání takových výzkumů je pak velmi problematické. Zejména znění otázek může výsledek zkoumání ovlivnit. Často tatáž otázka doplněná o jedno tvrzení může zcela změnit obraz o mínění respondentů. Příkladem budiž výzkumy Gallupova institutu a institutu NORC o veřejném mínění v průběhu korejské války. Gallup se ptal respondentů: „*Myslíte si, že Spojené státy udělaly chybu, když šly do války v Koreji, nebo ne?*“ NORC položil otázku v zásadě na stejné téma trochu jinak: „*Myslíte si, že Spojené státy udělaly správně, nebo špatně, když poslaly americké jednotky, aby zastavily komunistickou invazi do Jižní Koreje?*“ (*Sobel, 2001, s. 30 a 32.*) Zmínka o komunistické invazi v době, kdy americká zahraniční politika stupňovala rétoriku proti šíření komunismu, poskytla otázce patřičný kontext. Výsledek tomu odpovídá; ve srovnání s výzkumem Gallupova ústavu získaly odpovědi na otázku NORC ve prospěch americké angažovanosti v Koreji v průměru o deset procentních bodů více. Efekt otázky, zejména kontextu, v jakém je položena, tak může ovlivnit v daném okamžiku názor respondenta, který se musí rychle zorientovat ve svých vědomostech o dané zahraničněpolitické události. I z toho důvodu by zřejmě nebylo správné usuzovat z odpovědí na jednotlivé otázky na přesné kvantitativní vymezení veřejného mínění. Spíše by bylo racionálnější vyvozovat z několika výzkumů trend, jímž se veřejné mínění na daný problém v danou chvíli ubírá (*Zaller, cit. dle Bennett – Paletz, 1994, s. 194*).

METODOLOGIE A CÍLE STATI

Cílem této stati je analyzovat zahraničněpolitické argumenty Francie a Velké Británie během irácké krize v souvislosti s veřejným míněním o irácké otázce v těchto zemích. Francie a Velká Británie byly zvoleny ze tří důvodů. Za prvé, obě země jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN. Za druhé, obě země jsou vlivnými členy EU a zasazují se o budování unijní zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky. Jak Francie, tak i Velká Británie mají ovšem v některých hlediscích odlišné názory na podobu této politiky. Za třetí, každá země podporovala jiné řešení irácké krize. Ostatní státy většinou přejímaly nebo operovaly stejnými argumenty jako Francie či Velká Británie, a proto lze obě země považovat za jakési mluvčí obou táborů. Na straně Britů stálo např. Španělsko, Portugalsko či Itálie. Na straně Francie to bylo Německo či Belgie.

Iráckou krizí bude tato stať rozumět období před započítáním válečných operací proti Iráku, a to od září 2002, kdy iráckou otázku vynesl na mezinárodní scénu americký prezident George Bush v projevu k Valnému shromáždění OSN, do března 2003, kdy americko-britské jednotky zaútočily na Irák.

Zdrojem pro analýzu zahraničněpolitických kroků Francie a Velké Británie a posléze také EU a jimi použité argumentace jsou projevy a prohlášení jejich nejvyšších představitelů, společné postoje EU v uvedeném období. Jde jak o projevy na mezinárodním poli (OSN, mezinárodní schůzky), tak i na domácí scéně.

Východiskem pro obecnou charakteristiku veřejného mínění o zahraniční politice ve Francii a ve Velké Británii bude výzkum, provedený Chicago Council on Foreign Relations a German Marshall Fund of the United States, jenž srovnává americké a evropské veřejné mínění o zahraniční politice (*Worldviews*, 2002). Data pro účely tohoto výzkumu byla pořizována v červnu a červenci 2002. Pro potřeby této studie postačí data shromážděná v závěrečné zprávě výzkumu, která se týká pouze evropského veřejného mínění. Pro vytvoření obecné charakteristiky francouzského a britského veřejného mínění bude použita metoda Chitticka a Freybergové-Inanové (*Chittick – Freyberg-Inan*, 2001, s. 42–43), která rozděljuje kladené otázky do tří skupin podle toho, zda vyjadřují sklon respondenta k unilaterálnímu/multilaterálnímu v mezinárodních vztazích, zda klade důraz na vojenskou sílu či nikoli a zda je pro zapojení své země do řešení mezinárodních záležitostí či nikoli. Tato analýza bude ještě doplněna o analýzu vztahu obyvatel obou zemí ke Spojeným státům a názorů na americkou zahraniční politiku.

Veřejné mínění ve Francii a ve Velké Británii bude analyzováno na základě výzkumů tří ústavů pro výzkum veřejného mínění; britské mínění podle dat britského institutu MORI a francouzské mínění podle dat francouzských agentur TNS Sofres a Ifop. Výzkumy spadají také do období, kterým byla definována irácká krize pro potřeby této stati. Analýza těchto výzkumů veřejného mínění a jejich srovnání s obecnými vzorci veřejného mínění v jednotlivých kategoriích by měla říci, zda bylo možné předvídat už na začátku irácké krize, jak se bude vyvíjet veřejné mínění o této krizi a o zahraniční politice jednotlivých zemí, a pokud ano, zda se předpoklady splnily.

JAKÉ JE EVROPSKÉ VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ?

Tato část stati se pokusí definovat základní hodnotový rámec francouzského a britského veřejného mínění, pokud jde o hodnoty jako multilateralismus v mezinárodních vztazích, použití síly či angažovanost vlastní země. Zároveň bude charakterizovat některé postoje, které tyto hodnoty podmiňují, např. za jakých okolností by obyvatelé obou zemí byli ochotni podpořit použití vojenské síly v mezinárodních vztazích. Tyto dlouhodobé charakteristiky francouzského a britského veřejného mínění pomohou v dalších částech vysvětlit aktuální názory občanů obou zemí na řešení irácké krize.

Pro zpracování obecné charakteristiky britského a francouzského veřejného mínění poslouží model Chitticka a Freybergové-Inanové, jak byl popsán výše. Motiv moci, jenž je rozhodující pro to, zda obyvatelé podpoří použití vojenské síly, vychází z pocitu ohrožení. Bude proto podstatné zjistit, jak občané obou zemí vnímají mezinárodní hrozby a do jakých akcí by byli ochotni podpořit vyslání vojenských jednotek. Ověřit, zda tyto indicie ukazují na pravou podstatu veřejného mínění ve Francii a ve Velké Británii, pokud jde o použití vojenské síly, umožní odpovědi na přímé otázky preference vojenské či ekonomické síly a vnímání národních vojenských rozpočtů. Motiv úspěchu, který ukazuje, jak obyvatelé podporují zapojení své země do mezinárodních vztahů, vychází z pocitu vlastní síly. Bude proto nutné prozkoumat, jak obyvatelé Francie a Velké Británie vnímají postavení vlastní země ve světě. Zda toto sebehodnocení odpovídá i podpoře aktivního působení v mezinárodních vztazích, ukáže přímá otázka na podporu aktivní účasti ve světovém dění. Motiv příslušnosti vypovídá na základě vnímaných hodnot o tom, zda lidé jsou pro mnohostranné či jednostranné postupy v mezinárodních vztazích. Jelikož výzkum *Worldviews*, na jehož základě bude obecná charakteristika veřejného mínění zpracována, nezkoumal, jak vnímají obyvatelé zkoumaných států jimi vyznávané hodnoty, je třeba na multilaterální/unilaterální zaměření usuzovat z nepřímých otázek: vztah k mezinárodním institucím a k evropské integraci.

Když byli Francouzi a Britové tázáni, jaké mezinárodní hrozby považují za nejvýznamnější pro zájmy svých zemí, pořadí těchto hrozeb se v odpovědích lišilo. Zatímco Francouzi dávali na první místo mezinárodní terorismus (60 % odpovědí), následovalo globální oteplování (52 %), islámský fundamentalismus (46 %) a Irák vyvíjející zbraně hromadného ničení (43 %). Britové jmenovali na prvním místě Irák vyvíjející zbraně hromadného ničení (75 %), následoval mezinárodní terorismus (74 %) a islámský fundamentalismus (55 %), (*Worldviews, 2002*). Je patrné, že podíl těchto odpovědí byl ve Velké Británii vyšší. Z toho lze usuzovat, že se Britové cítí mezinárodním prostředím relativně ohroženější. Navíc když měli obyvatelé obou států jmenovat jakákoli nejdůležitější témata pro jejich zemi, Britové se zmiňovali o zahraničněpolitickém problému (terorismu) v šesti procentech odpovědí, zatímco Francouzi si na žádný mezinárodní problém ve výčtu domácích témat nevzpomněli.

Ani Britové, ani Francouzi se nezřikají použití vojenských prostředků pro řešení některých mezinárodních situací. Z preferovaných důvodů použití ozbrojené síly nicméně vyplývá, že Francouzi i Britové dávají přednost spíše humanitárním než striktně bojovým misím. Tyto mise lze přitom pokládat za odpovědi na vnímané hrozby. Obyvatelé Francie schvalují použití vojáků při pomoci obyvatelům trpícím hladem (89 % odpovědí), při udržování mezinárodního práva (84 %), při ničení teroristických táborů (84 %), při osvobození rukojmích (83 %) či při mírových operacích v regionech, zmítaných občanskou válkou (76 %). Preference Britů, pokud jde o použití vojenské síly, jsou stejné, včetně procentuálních podílů odpovědí (*Worldviews, 2002*). Navíc platí, že mladší respondenti jsou ochotnější použít vojenskou sílu v mezinárodních vztazích než starší obyvatelé obou zemí. Britové a Francouzi jako obyvatelé zemí s největšími obrannými rozpočty v Evropě byli pro použití vojenské síly nejvíce z ostatních zkoumaných obyvatel evropských států.

O tom, jak skutečně vnímají Francouzi a Britové použití vojenské síly nejlépe vypovídají odpovědi na otázku, zda je pro moc státu důležitější vojenská nebo ekonomická síla. Většina obyvatel Francie (89 %) a Velké Británie (81 %) dala přednost ekonomické síle (*Worldviews, 2002*).

Lze proto říci, že ani Britové, ani Francouzi nepovažují použití vojenské síly v mezinárodních vztazích za prioritní, nicméně se vojenským operacím nebrání. Soudě podle míry vnímaného ohrožení, by mohli být relativně přístupnější vojenským operacím Britové.

Britové i Francouzi považují své země za vlivné v mezinárodních vztazích. Více je tato tendence patrná u Britů, kteří ohodnotili vliv své země v průměru známkou 6,7 na desetistupňové škále. Velkou Británii zařadili na druhé místo za USA. Francouzi dali svou zemi až na třetí místo, když za vedoucí USA postavili Evropskou unii se známkou 7,2. Francouzský vliv na světové dění ohodnotili známkou 6,3 (*Worldviews, 2002*). Z vysokého hodnocení vlastních možností lze usuzovat, že Britové i Francouzi budou podporovat aktivní zapojení svých zemí do mezinárodních vztahů. Přímá otázka na tuto podporu tento závěr potvrzuje. Aktivní účast svých zemí v mezinárodním dění podporuje 82 % Francouzů a 86 % Britů.

Hodnocení motivu příslušnosti, z něhož lze usuzovat na podporu jednostranných nebo mnohostranných postupů v mezinárodních vztazích, je složitější. Výzkum *Worldviews* totiž nabízí dvě roviny tohoto problému. Jednak jako vztah k celosvětovým organizacím a institucím a jednak jako vztah k evropské integraci.

Pokud jde o vztah k celosvětovým mezinárodním organizacím, jako je OSN či Světová obchodní organizace (WTO), jsou Britové vstřícnější než Francouzi; 81 % obyvatel Velké Británie by rádo roli OSN ve světě ještě posílilo. Francouzi tento názor vyjádřili v 67 % odpovědí. Britové se rovněž vyslovovali více než Francouzi pro silnější postavení NATO a WTO (*Worldviews, 2002*). Z pohledu vztahu k celosvětovým institucím lze proto usuzovat, že pro Brity bude podstatnější než pro Francouze mnohostranný přístup k mezinárodním akcím, aby zapojení vlastní země vyjádřili podporu.

Ve vztahu obou národů k evropské integraci je tento obrázek obrácený. Podle průzkumu Eurobarometr z března a dubna 2003 vyslovovalo 69 % Francouzů podporu Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU a 77 % Evropské bezpečnostní a obranné politice, zatímco u Britů tato podpora činila jen 37 %, respektive 47 % (*Eurobarometr, 2003*). Pokud jde o vztah k Evropské unii, v žebříčku, v němž měli respondenti obodovat svůj vztah k vybraným zemím a k mezinárodním subjektům škálou 0 až 100 bodů (100 bodů je nejvřelejší vztah), dali Francouzi na první místo právě EU se ziskem 75 bodů. Britové Unii zařadili na druhé místo za USA s výsledkem 59 bodů. Jak Britové, tak i Francouzi označili za nejméně imponující stát Irák.

Francouzi by v 91 % odpovědí byli rádi, kdyby se EU stala supervelmocí podobnou Spojeným státům. Tento názor sdílelo pouze 56 % Britů. Většinou však respondenti doávali, že by se EU neměla stát konkurentem USA, ale spíše jejich partnerem (*Worldviews, 2002*).

Usozovat ze vztahu k evropské integraci, že Francouzi jsou zastánci multilaterálních postupů, zatímco Britové je odmítají, by však bylo ošidné. Francie od počátků evropské integrace považuje EU za svou prodlouženou politickou ruku a není vyloučené, že takto to vnímají také francouzští občané. Pokud by tomu tak bylo, znamenala by podpora evropské integrace určitou skrytou snahu o jednostranné prosazování francouzských zájmů ve světě, byt pod rouškou evropské spolupráce. Velká Británie má naopak od začátků integrace k tomuto procesu poněkud rezervovaný vztah, který plyne z historického výsadního postavení této země vůči evropskému kontinentu a z určité skepse z budoucnosti evropského projektu.

I přes tyto výhrady lze říci, že podpora evropské integrace znamená podporu vícestranné spolupráce. Když k tomu připočteme ještě vztah k celosvětovým organizacím, je možné učinit závěr, že Britové mají větší sklon podporovat řešení mezinárodních problémů na mnohostranném základě než Francouzi.

Z této charakteristiky vyplývá, že by Britové byli zřejmě ochotni podpořit vojenský zásah svých jednotek při řešení mezinárodního problému, jež by vnímali jako dostatečnou hrozbu britským zájmům, a to v případě, že by Velká Británie do akce vstupovala jako člen širší mezinárodní koalice, nejlépe pod hlavičkou OSN. Francouzi by zřejmě rovněž podpořili vojenský zásah svých jednotek, nicméně tato podpora by zřejmě byla větší v okamžiku, kdy by Francie vystupovala jako aktivní aktér v rámci skupiny několika států a určovala by směr, kterým se bude akce odvíjet. Např. v rámci a pod vlajkou Evropské unie, kde hraje významnou roli.

Pro pochopení reakcí evropského veřejného mínění během irácké krize je třeba částečně vyjasnit postoj Evropanů ke vztahu Evropy k USA. V tom se Francouzi a Britové liší. Obyvatele Francie lze považovat za kritičtější ke Spojeným státům než občany Velké Británie. Zatímco Francouzi považují za nejdůležitější pro zájmy svého státu Evropskou unii (93 %), Britové jsou stejného mínění jen v 56 % odpovědí (*Worldviews, 2002*). Naopak podíl těch, kdo uváděli USA jako nejdůležitější pro zájmy dané země, je mnohem větší ve Velké Británii (37 % ku 4 % ve Francii). Spojené státy jmenovali častěji ti, kteří mají sklon podporovat použití vojenské síly v mezinárodních vztazích. Britové rovněž lépe hodnotí celkové vyznění zahraniční politiky administrativy George W. Bushe. Nicméně většina obyvatel obou zemí hodnotí americkou zahraniční politiku v zásadě pozitivně (za skvělou či dobrou ji považuje 30 % dotázaných Britů a za správnou 44 %; ve Francii ji považuje za skvělou či dobrou 21 % dotázaných a za správnou 53 %). Při hodnocení americké politiky po 11. 9. 2001 se 37 % Francouzů domnívá, že Američané zneužívají teroristické útoky jako omluvu pro prosazování své vůle ve světě. Stejně smýšlejících Britů je 24 %. Nadpoloviční většina občanů obou zemí si nicméně myslí, že se Američané jen snaží chránit před dalšími útoky (Francie – 51 %; Velká Británie – 64 %). Relativně pozitivní hodnocení americké zahraniční politiky zřejmě plyne z pocitu, že USA mají právo se bránit a navíc tak činí ve spolupráci s ostatními státy.

ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ POSTOJE A ARGUMENTY FRANCIE A VELKÉ BRITÁNIE

Dříve než budou analyzovány jednotlivé postoje Francie a Velké Británie k řešení irácké krize, je třeba dát tyto kroky do celkového kontextu francouzské a britské zahraniční politiky.

Jednou z charakteristik francouzské zahraniční politiky je pocit výjimečnosti Francie, francouzské kultury a francouzské historie jako zdroje obrozeneckých myšlenek Evropy (Bureau, 2002, s. 197). Z toho vyplývá také pocit, že Francie je oprávněna, aby se snažila kontrolovat a vyvažovat americkou moc ve světě. Francie rovněž velmi ráda ukazuje, že je alternativou ke Spojeným státům (Tardy, 2002, s. 907). Proto často zdůrazňuje, že světu nemůže vládnout jediná supervelmoc, tj. USA. Jedním z hlavních cílů francouzské zahraniční politiky je tedy dosáhnout multipolárního uspořádání světa. Jedním z nástrojů, jak tohoto cíle dosáhnout, je podle Francie vybudování Evropské unie jako silného mocensko-politického hráče. Evropa by se pak měla stát protiváhou americké politické a vojenské moci (Glennon, 2003, s. 19). Francie zdůrazňuje rovněž roli OSN a zvláště její Rady bezpečnosti při udržování míru ve světě a při řešení ostatních mezinárodních problémů. Pro Francii ovšem OSN často představuje spíše rámec pro ospravedlnění své zahraniční politiky než rámec pro mezinárodní akci. OSN by měla podle francouzského pohledu sloužit jako nadnárodní instituce, která by kontrolovala a omezovala americkou hegemonii (Tardy, 2002, s. 947).

Britskou zahraniční politiku silně ovlivňují zejména tzv. „zvláštní vztahy“ se Spojenými státy. Toto zvláštní partnerství se projevuje například úzkou spoluprací v oblasti tajných služeb, armád, jaderných zbraní či diplomacie (Keeping friends, 2001). Demonstrací těchto vztahů je nezřídka až nekritická podpora politiky Spojených států, čehož dobrým příkladem je irácká otázka. Velká Británie stála po boku USA jak v roce 1990, kdy Irák napadl Kuvajit, tak v roce 1998, kdy se jako jediná země připojila k leteckým útokům proti Iráku v rámci operace Pouštní liška. V irácké krizi v letech 2002–2003 Velká Británie podporovala Spojené státy od samého začátku. K základním prioritám britské zahraniční politiky patří minimalizace hrozby, vyplývající z šíření zbraní hromadného ničení a terorismu, minimalizace hrozby, kterou představuje islámský extremismus, a udržování stabilního mezinárodního systému, založeného na OSN, vládě práva a multilaterální spolupráci (Straw, 2003 c). K hlavním britským zájmům patří udržení transatlantické vazby a zvláštních vztahů s USA. Proto Velká Británie nesdílí názor Francie, že by silná Evropská unie měla vyvažovat moc Spojených států, ať už v politické, nebo vojenské oblasti.

Francouzský přístup k řešení irácké krize

Principy francouzské politiky vůči Iráku během krize lze shrnout do tří základních bodů: 1) Irák má být odzbrojen mírovou cestou; 2) odzbrojení Iráku má být koordinováno a zabezpečeno zbrojními inspektory OSN a Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE); 3) odzbrojení za použití vojenských prostředků je poslední možností v tom případě, pokud všechny ostatní prostředky selžou. Případná vojenská operace se měla uskutečnit pouze na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN. Ve skutečnosti bylo jedním z hlavních cílů francouzské politiky zabránit Spojeným státům podniknout jednostranná opatření proti Iráku (Tardy, 2002, s. 944).

V devíti z jedenácti analyzovaných dokumentů francouzští politici tvrdili, že konečným cílem veškerých opatření vůči Iráku má být odzbrojení a zničení iráckých zbraní hromadného ničení. Po tomto prohlášení většinou následoval požadavek, aby toto odzbrojení bylo provedeno mírovou cestou, přičemž nástrojem odzbrojení mají být inspektoři OSN a MAAE. Na tomto rámci se mělo podle představ Francie shodnout celé mezinárodní společenství. Tento cíl vyjádřil také prezident Jacques Chirac v říjnu 2002: „*Postoj Francie je založen na potřebě očistit Irák od zbraní hromadného ničení, které jsou nebo mohou v této zemi být. Procedura založená na inspekcích by měla být schválena celým mezinárodním společenstvím.*“ (Point de presse de Monsieur Jacques Chirac..., 2002.) Požada-

vek byl splněn přijetím rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441, která konstatovala, že Irák porušil předchozí rezoluce Rady bezpečnosti, obnovila inspekce a nařídila Iráku, aby s inspektory plně spolupracoval. Irák měl rovněž vypracovat zprávu o svém programu výroby a vývoje zbraní hromadného ničení (*Resolution 1441, 2002, s. 101*).

V lednu a únoru 2003 se pravděpodobně v důsledku zvýšeného amerického tlaku jak na Irák, tak na mezinárodní společenství Francie pokusila posílit inspekce OSN v Iráku. Tyto snahy byly založeny na přesvědčení, že inspekce pracují efektivně a s dobrými výsledky. Proto francouzský ministr zahraničí Dominique de Villepin navrhoval posílení inspekci několikrát během jednání Rady bezpečnosti OSN na začátku roku 2003. Přesněji toto posílení popsal na zasedání dne 5. února: „*V úzké spolupráci s panem Blixem a panem ElBaradejem musíme definovat nezbytné nástroje ke zlepšení operační kapacity inspekci. Zejména zdvojnásobení nebo ztrojnásobení počtu inspektorů a otevření nové regionální kanceláře, citelné posílení průzkumných kapacit a sběru informací na iráckém území, vytvoření koordinačního centra pro shromažďování a poskytování všech zdrojů informací, které inspektoři budou potřebovat, a vytvoření úřadu stabilního koordinátora OSN pro odzbrojení Iráku.*“ (*Reunion du Conseil de securité..., 2003.*)

Argumenty, o nichž se pro podepření svých zahraničněpolitických cílů francouzští představitelé zmiňovali, byly v zásadě dva: jednak skutečnost, že současný rámec tvořený rezolucí č. 1441 není dostatečně vyčerpán (*Conference de presse de monsieur Jacques Chirac..., 2003*), jednak práce inspektorů OSN může být ještě zlepšena, a proto použití síly proti Iráku nemůže být legitimní.

Pokud jde o případné použití síly proti Iráku, Francie obviňovala Spojené státy z netrpělivosti. Francouzští představitelé varovali, že Irák není ojedinělý a izolovaný případ. Ve snaze zabránit válce Francie povýšila iráckou otázku na vyšší, principiální úroveň; řešení aplikované v irácké krizi mělo být totiž použitelné jako model i pro podobné případy v budoucnosti. Jako příklad byla uváděna KLDK. Použití síly proti Iráku by znamenalo slepou uličku, z níž by se svět jen těžko dostával (*Entretien du ministre..., 2003*). Válka by navíc znamenala destabilizaci regionu a utrpení nevinných obyvatel Iráku. Francie rovněž trvala na tom, že jakákoli intervence do Iráku by nebyla slučitelná s udržení celistvosti Iráku a stability na Středním východě. A kromě toho by po válce bylo nezbytné provést rekonstrukci celé země, což je obvykle dlouhodobá a nebezpečná záležitost.

Hlavním argumentem francouzských snah zabránit USA v jednostranném použití síly vůči Iráku byly inspekce OSN. Především proto, že se na nich jako na prostředku pro odzbrojení Iráku shodlo celé mezinárodní společenství. Proto by měly pokračovat a úspěšně ukončit svou misi (*Reunion du Conseil de securité..., 2003*). Navíc Francie zdůrazňovala, že jen díky efektivnosti inspekci Irák nepokračuje ve vývoji a výrobě zbraní hromadného ničení. A proto nepředstavuje aktuální hrozbu (*Declaration du president..., 2003*). Válka měla být ospravedlněna teprve tehdy, až inspektoři řeknou, že v Iráku nemohou dostatečně efektivně pracovat (*Reunion du Conseil de securité..., 2003*). Zbrojní inspektoři poskytovali Francii dostatečně silnou municí v jejím boji proti americkému postupu proti Bagdádu; nenacházeli totiž žádné důkazy, že by Irák vlastnil zbraně hromadného ničení. Proto byla Francie schopna vyvracet americká tvrzení, že USA mají dostatečné důkazy prokazující irácké provinění, a žádat Spojené státy, aby své důkazy ještě více upřesnily či změnilly (*Discours pronocé..., 2003*).

Francie po celou dobu irácké krize tvrdila, že Irák s inspektory dostatečně spolupracuje. Toto tvrzení zakládala na jednotlivých zprávách, které inspektoři Radě bezpečnosti OSN předkládali. Na rozdíl od Spojených států považovala za dostatečné i ústupky, které Irák učinil v únoru 2003 (povolení přeletů průzkumných letadel; povolení pro vyslýchání iráckých vědců, kteří pracovali na programu zbraní hromadného ničení; návrh zákona, který by zakázal jakékoli aktivity, týkající se zbraní hromadného ničení; poskytnutí dalších podrobných informací o zbrojním programu), (*Inervention du ministre des affaires etrangeres..., 2003*).

Francie byla rovněž velmi skeptická k americkým a britským tvrzením, že Irák byl ve spojení s teroristickou organizací al-Káida (al-Qá'ida). Francouzští představitelé upozorňovali, že neexistují žádné důkazy pro takové obvinění.

Britský přístup k řešení irácké krize

Hlavním cílem britské zahraniční politiky vůči Iráku bylo odzbrojení této země. Nicméně britští představitelé se netajili ještě jedním cílem – odstraněním Saddáma Husajna a změnou režimu v Iráku. Obou cílů mělo být dosaženo prostřednictvím OSN, respektive rezolucí její Rady bezpečnosti. Velká Británie považovala rezoluci č. 1441 za hlavní právní rámec pro odzbrojení Iráku. Výklad této rezoluce se ovšem lišil od francouzského výkladu. Inspektoři nebyli podle Velké Británie v Iráku od toho, aby tam hledali zbraně hromadného ničení. Jejich povinností mělo být ověřování toho, zda Irák spolupracuje a plní podmínky stanovené v rezoluci č. 1441 (*I want to solve the Iraq...*, 2003). Britští představitelé věřili, že inspekce byly obnoveny především díky důvěryhodné hrozbě silou vůči Iráku. Z toho vyvozovali, že tato hrozba musí nad Irákem viset i nadále a v případě, pokud nebude Irák plně spolupracovat a plnit podmínky rezoluce č. 1441, měla by být proti němu použita vojenská síla. Tento závěr opírala Velká Británie o výklad textu rezoluce. Závěrečnou klauzuli dokumentu, že pokud Irák nesplní podmínky rezoluce, bude čelit vážným následkům, si Britové vykládali jako diplomatické označení pro odzbrojení silou (*Straw, 2003 a*). Případná válka proti Iráku nicméně neměla sloužit pouze k odzbrojení Iráku. Po dosažení tohoto hlavního cíle měly okupační armády pomáhat Iráčanům s rekonstrukcí země a s přechodem k demokracii (*Straw, 2003 b*).

Britští představitelé obhajovali tento tvrdý postup vůči Iráku pěti hlavními argumenty: 1) Irák vlastní zbraně hromadného ničení; 2) Irák udržuje těsné vazby s teroristickými organizacemi, zejména s al-Káidou; 3) režim Saddáma Husajna odporuje všem principům a hodnotám, kterým věří každý britský politik (*I want to solve the Iraq...*, 2003); 4) Saddám Husajn podvádí mezinárodní společenství a OSN po dvanáct let, kdy neplnil sedmnáct rezolucí Rady bezpečnosti; 5) pokud OSN nebude jednat rychle a účinně, bude následovat osud meziválečné Společnosti národů.

Přesvědčení britské administrativy, že Irák stále vyrábí zbraně hromadného ničení, mělo tři základní zdroje. Už 24. 9. 2002 zveřejnil premiér Tony Blair tzv. iráckou zprávu, v níž Velká Británie obvinila Irák z držení a výroby biologických a chemických zbraní a tvrdila, že Irák je jen několik měsíců od získání jaderné bomby. Tyto zbraně měly Iráku sloužit jako prostředek pro získání nadvlády nad celým regionem Středního východu (*Worwort des britischen Premierministers...*, 2002, s. 90). Dalším důkazem, který posiloval britské přesvědčení, byla skutečnost, že Irák nedokázal dostatečně uspokojivě vysvětlit, kam se poděl materiál pro výrobu zakázaných zbraní, jenž nebyl zničen poslední inspekční misí, která skončila v roce 1998 vyhoštěním inspektorů z Iráku a o němž se zmiňovaly také zprávy inspekcí z roku 2002 a 2003. Tento materiál obsahoval 3 000 tun chemikálií pro výrobu chemických zbraní, 360 tun látek pro zajištění použitelnosti chemických zbraní, 30 000 kusů munice pro potřeby šíření chemických a biologických zbraní a velká množství živých látek pro potřebu výroby biologických zbraní (*Straw, 2002*). Třetím zdrojem informací o iráckých zbraních hromadného ničení byly informace, získané o iráckém zbrojním programu od zetě Saddáma Husajna, který z Iráku uprchl a který se na tomto programu podílel.

Vlastnictví zbraní hromadného ničení dělalo z Iráku hrozbu nejen pro jeho obyvatele a celý region Středního východu, ale také pro mezinárodní bezpečnost. Irák byl podle britské administrativy dokonce větší hrozbou než ostatní tzv. darebné státy. Důvodem byla skutečnost, že Saddám Husajn už v minulosti použil chemické zbraně proti Íránu během irácko-iránské války a proti iráckým Kurdům v roce 1988. Husajn rovněž považoval podle názoru britských politiků zbraně hromadného ničení za obvyklý prostředek pro utlačování vlastních obyvatel. Už v zářijové irácké zprávě a znovu v lednu 2003 tajně služby údaj-

ně prokázaly, že Husajn je připraven použít zbraně hromadného ničení do 45 minut proti šíitské populaci na jihu Iráku i proti ostatním zemím (Straw, 2003 b). Proto Velká Británie považovala úplné odzbrojení Iráku za jedinou možnost jak zajistit bezpečnost států sousedících s Irákem a jak odstranit permanentní ohrožení iráckých obyvatel.

Na rozdíl od Francie Velká Británie nepovažovala spolupráci Iráku se zbrojnými inspektory za dostatečnou. Bez této plně a aktivní spolupráce totiž inspektoři nebyli schopni zajistit nalezení iráckých zbraní hromadného ničení (*Great Britain's Remarks...*, 2003). Posílení inspekci přitom podle britského pohledu nic neřešilo. Velká Británie nepovažovala iráckou zprávu o zbrojním programu z prosince 2002 za přesnou a dostatečně vyčerpávající. To byl pro britskou administrativu další důkaz, že Irák neplní a ani nechce plnit podmínky stanovené rezolucí č. 1441. Toto přesvědčení bylo ještě zesilováno průběžnými zprávami zbrojních inspektorů (*Great Britain's Remarks...*, 2003).

Britští politici rovněž předkládali argumenty, jimiž ospravedlňovali druhý cíl tvrdého postupu proti Iráku – odstranění Saddáma Husajna a změnu režimu. Hlavním argumentem byla brutalita Husajnova režimu. Britští představitelé připouštěli, že by případná válka proti Iráku znamenala utrpení nevinných lidí, ale zároveň dodávali, že pokud by Saddám Husajn zůstal u moci, irácký lid by utrpěl mnohem více obětí. Tony Blair uvedl dopady Husajnovy vlády v projevu z února 2003: „*Irák je zemí, která v roce 1978, tedy rok před tím, než se Husajn dostal k moci, byla bohatší než Malajsie nebo Portugalsko. Nyní v této zemi umírá 135 z tisíce dětí dříve, než dosáhnou věku pěti let – 70 % těchto úmrtí je způsobeno průjmovými a respiračními onemocněními, kterým lze snadno předcházet. Téměř třetina dětí narozených ve střední a jižní části země trpí chronickou podvýživou.*“ (*I want to solve the Iraq...*, 2003.) Saddáma Husajna britští politici rovněž obviňovali z pašování ropy a z používání peněz z této ilegálně vyvezené ropy pro potřeby programu výroby a vývoje zbraní hromadného ničení. Upozorňovali též na brutalitu, s jakou Husajnův režim pronásleduje politickou opozici, a slibovali Iráčanům, že jim pomohou se změnou tohoto brutálního režimu (Straw, 2003 a).

Na začátku roku 2003 zařadili britští představitelé mezi obvinění vůči Iráku také údajné vazby s teroristickými organizacemi, zejména s al-Káidou.

Přístup Evropské unie k irácké krizi

Evropská unie vydala během sledovaného období pouze čtyři dokumenty. Stanovisko Javiera Solany, Vysokého představitele pro SZBP EU, z 8. 11. 2002 ocenilo přijetí rezoluce č. 1441. Ostatní dokumenty byly vydány v roce 2003: závěry o Iráku Rady pro všeobecné záležitosti, demarše předsednictví ve jménu EU a závěry Evropské rady ze 17. 2. 2003.

Členské státy EU se ve všech dokumentech byly schopny shodnout, že by Irák měl být odzbrojen a že se tak má stát v rámci opatření přijatých Radou bezpečnosti OSN. Všechny dokumenty zdůrazňují, že rezoluce č. 1441 dala Iráku poslední příležitost k dobrovolnému odzbrojení. Nicméně rovněž uvádějí, že by se toto odzbrojení mělo dít mírovými prostředky, zvláště prostřednictvím zbrojních inspektorů, kteří měli plnou podporu EU. Unie rovněž požadovala prodloužení a posílení zbrojních inspekci v Iráku. Dokumenty z roku 2003 vyzývaly Irák, aby plně s inspektory spolupracoval. Jak by tato spolupráce měla vypadat, naznačila demarše předsednictví: „*Irácké úřady musejí poskytnout inspektorům okamžitě dodatečné a kompletní odpovědi na otázky vznesené mezinárodním společenstvím, včetně otázek vznesených samotnými inspektory ve zprávách Radě bezpečnosti z 27. ledna, a aktivně spolupracovat.*“ (*Demarche by the presidency...*, 2003.)

Demarše a závěry Evropské rady se zmiňují i o blíže nespecifikovaných následcích, jimž by měl Irák čelit, pokud nesplní své závazky. Dokumenty se zmiňují o odpovědnosti za tyto následky, které ponese Saddám Husajn. Nikde však není popsáno, co EU těmito důsledky myslí. V zásadě tak Unie převzala vágní znění stejné pasáže z rezoluce č. 1441, vykládané oběma tábory různě.

Zcela chybí argumentace pro navrhovaná řešení, ať už jde o samotný cíl odzbrojit Irák, nebo o výzvu na zesílení a prodloužení inspekci. Dokumenty se omezují na pouhá pro-

hlášení bez dodatečných vysvětlení, která by mohla zamezit dvojímu výkladu schválených formulací.

Bezzubé formulace zřejmě vyplynuly z naprosto odlišných přístupů hlavních táborů k řešení irácké krize. Hlavní části unijních dokumentů tvoří v zásadě cíl (tedy odzbrojení Iráku) a prostředky jak toho dosáhnout (zbrojní inspekce OSN). Na těchto dvou věcech se oba tábory, reprezentované pro potřeby této stati Francií a Velkou Británií, dokázaly shodnout. Francii se podařilo do textů dokumentů prosadit požadavek na prodloužení a posílení zbrojních inspekci. Velká Británie uspěla, když prosadila do textu zmínku o důsledcích, jimž by měl Irák čelit v případě neplnění závazků. Obecná formulace tohoto znění dávala Velké Británii podobně jako v případě rezoluce č. 1441 dostatečný prostor pro svůj výklad, tedy umožnění odzbrojení Iráku silou.

Takto postavené dokumenty ovšem nemohly nijak ovlivnit řešení irácké krize. Byly to jen kompromisy, které vylučovaly jakýkoli jednotný postup celé Unie. Zarážející je také fakt, že se v průběhu krize téměř neangažoval Vysoký představitel EU pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Příčinou rozdělení EU na dva tábory nemusely však být rozdílné postoje k řešení irácké krize, ale neschopnost EU vybudovat zdravé a sebevědomé politické vztahy se Spojenými státy, a to zřejmě kvůli dlouhodobým francouzským snahám učinit z EU konkurenta USA (Palmer).

Shrnutí francouzské a britské argumentace

Jak Francie, tak i Velká Británie rozvinuly v zásadě široké pole argumentů, opřených o nejrůznější zdroje informací. Ty byly používány nejen jako forma nátlaku na partnery při jednáních mezi státy, zejména v rámci Rady bezpečnosti OSN, ale i jako nástroj pro získání podpory veřejnosti pro svou politiku. Základní argumenty obou stran jsou shrnuty v následující tabulce. Jakou šanci měly tyto argumenty ovlivnit veřejné mínění v jednotlivých státech ve prospěch francouzské a britské zahraniční politiky?

Shrnutí argumentace Francie a Velké Británie

	<i>Francie</i>	<i>Velká Británie</i>
<i>Cíl zahraniční politiky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Odzbrojení Iráku. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odzbrojení Iráku. • Odstranění Saddáma Husajna.
<i>Prostředky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Zbrojní inspekce OSN. • Posílení zbrojních inspekci OSN. • Použití síly až jako poslední možnost. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zbrojní inspekce OSN. • Použití síly.
<i>Důsledky války</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Destabilizace regionu. • Utrpení nevinných lidí a destabilizace země. • Špatný příklad pro podobné krize v budoucnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odstranění hrozby pro státy v regionu. • Odstranění brutálního režimu a vybudování demokratického státu.
<i>Zbraně hromadného ničení</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Není jisté, zda je Irák má. Nyní je nevyrábí a nevyvíjí, a proto nepředstavuje aktuální hrozbu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Irák je vlastní a je připraven je použít, a proto představuje akutní hrozbu světové bezpečnosti. Saddám Husajn je už použil proti Íránu a iráckým Kurdům.
<i>Spolupráce Iráku</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Irák dostatečně spolupracuje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Irák nespupracuje.
<i>Spojení s teroristickými organizacemi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Neexistují důkazy pro takové spojení. 	<ul style="list-style-type: none"> • Irák je ve spojení s organizací al-Káida.
<i>Povaha Husajnova režimu</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Neuváděno. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odporuje veškerým principům sdíleným britskými politiky. • Pašuje ropu a za takto získané peníze vyrábí a vyvíjí zbraně hromadného ničení. • Brutálně potírá opozici. • Má na svědomí vysokou dětskou úmrtnost a podvýživu.

Postup vůči Iráku sám o sobě neměl znamenat ztrátu podpory. Ani Britové, ani Francouzi necítili k této zemi žádné sympatie. Navíc Britové a méně i Francouzi se Iráku vyvíjejícího zbraně hromadného ničení obávali.

Ani jednou ve zkoumaných dokumentech nebylo specifické řešení irácké krize přímo zmíněno jako jednání v národním zájmu daného státu. Lze spíše hovořit o nepřímých náznacích, že bylo v zájmu každé země iráckou otázkou vyřešit. Francouzští představitelé zdůrazňovali nebezpečí destabilizace regionu Středního východu v důsledku použití síly proti Iráku, tedy regionu, kde má Francie nemalé politické a ekonomické zájmy. Britští politici naopak zdůrazňovali skutečnost, že po odstranění Saddáma Husajna, a to i s použitím síly, bude tento region stabilnější. I Velká Británie přitom má v oblasti nemalé ekonomické zájmy.

Představitelé obou zemí od počátku zdůrazňovali potřebu řešit iráckou otázku v rámci OSN, tedy na multilaterálním základě. Vypovídá o tom jak požadavek na přijetí rezoluce Rady bezpečnosti, tak důraz na zbrojní inspekce OSN. Francie na tomto principu trvala po celou dobu krize. Velká Británie se v závěrečné fázi, kdy shledala, že není schopna prosadit tvrdší podmínky společně s USA, postupně od multilaterálního řešení krize vzdalovala. Je zajímavé, že ani v jednom zkoumaném dokumentu nebyla výslovně zmíněna Evropská unie jako subjekt, který by se mohl či měl do řešení krize zapojit. Odpověď na otázku, proč tomu tak bylo, přesahuje rámec této stati. Vzhledem k multilaterálnímu zaměření britské veřejnosti měli britští politici důvod se domnívat, že tento postup získá veřejnou podporu. Silné vystupování Francie jako vůdce protiválečného tábora vytvářelo dobré předpoklady k tomu, aby Francouzi vládní politiku podpořili.

Francie si dala za cíl odzbrojení Iráku, důsledně trvala na dosažení tohoto cíle mírovými prostředky a kritizovala vojenské kroky podnikané Spojenými státy po dobu krize. Tomuto protiválečnému postoji odpovídají také používané argumenty. Francouzští politici zdůrazňovali utrpení nevinných, které by případná válka přinesla. Zároveň tvrdili, že Irák v daném okamžiku nepředstavoval žádnou hrozbu ani pro své okolí, a tím méně pro Francii, protože nevyvíjel a ani nevyráběl zbraně hromadného ničení. Francouzští představitelé také zdůrazňovali, že neexistuje důkaz o spojení Iráku a teroristických organizací. Ani jedna z hlavních obav francouzského obyvatelstva (tj. z mezinárodního terorismu, z islámského fundamentalismu či z Iráku vyvíjejícího zbraně hromadného ničení) tedy podle francouzských politiků nebyla naplněna. Francouzští představitelé měli proto důvod počítat s tím, že veřejnost, pokud tyto argumenty přijme, jejich politiku podpoří. Navíc ani v jednom ze zkoumaných dokumentů (lze očekávat, že v ostatních dokumentech či vystoupeních tomu nebylo jinak) nepopisovali pravou povahu režimu Saddáma Husajna a strádání Iráčanů, které měl tento režim na svědomí. Nedávali tak veřejnosti důvod příliš samostatně požadovat ozbrojenou akci, protože tento humanitární motiv, který Francouzi uvádějí jako hlavní pro podporu nasazení francouzských vojáků, byl uměle potlačován.

Britští představitelé se snažili předložit celou paletu argumentů pro odzbrojení Iráku, a to i za cenu použití ozbrojené síly. Britští politici zdůrazňovali nebezpečnost Iráku pro světovou bezpečnost tím, že vlastní zbraně hromadného ničení, které už v minulosti použil. Tento argument zesiloval další tvrzení, že Irák je připraven tyto zbraně použít i tentokrát. Britští představitelé rovněž tvrdili, že Irák udržuje styky s teroristickou organizací al-Káida, odpovědnou za útoky proti Spojeným státům. Kromě toho velmi podrobně popisovali brutální povahu režimu Saddáma Husajna, který se z peněz za prodanou ropu nesnažil zlepšit život Iráčanů, ale vyráběl zakázané zbraně. Tento nezájem o vlastní obyvatelstvo podle britských politiků vedl např. k vysoké dětské úmrtnosti a k podvýchově. Argumenty britských politiků mířily tedy přímo na největší hrozby, jichž se Britové obávají (mezinárodní terorismus a Irák vyvíjející zbraně hromadného ničení). Britové navíc podporují použití síly proti teroristickým táborům. Zároveň byl silně zdůrazněn humanitární akcent tažení proti Iráku, což by mělo být v souladu se smýšlením Britů o možných důvodech použití ozbrojené síly (pomoc trpícím obyvatelům jiného státu). Zdůrazňováním,

že má jít o vynucení dodržování rezolucí Rady bezpečnosti OSN, britští politici rovněž zdůrazňovali potřebu udržování mezinárodního práva, kvůli němuž by Britové zároveň případnou válku podpořili. Britská administrativa měla proto důvod se domnívat, že by předkládané argumenty měly získat veřejnost pro jí navrhované řešení irácké otázky.

ODPOVĚĎ VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ VE FRANCII A VE VELKÉ BRITÁNII NA ZAHRANIČNÍ POLITIKU TĚCHTO ZEMÍ

Hodnocení reakcí veřejného mínění v průběhu irácké krize ukázalo, že francouzští politici měli důvod cítit podporu veřejnosti pro svou politiku, stejně jako jejich britští kolegové. Ti však veřejnou podporu i přes silnou snahu o její zajištění nezískali. Je ovšem třeba zdůraznit, že výsledky výzkumů veřejného mínění ve Francii a ve Velké Británii není možné srovnávat absolutně, ve většině případů lze srovnávat jen trendy veřejného mínění. Zejména pokud jde o podporu či odmítání účasti dané země na vojenské intervenci do Iráku, jsou francouzské a britské výzkumy nesrovnatelné. Zatímco francouzská otázka nedávala respondentům na výběr a tázala se jich jen na jejich souhlas či nesouhlas s intervencí posvěcenou OSN, britské otázky se snažily analyzovat i podmíněnost britské podpory či odmítání takové intervence pro případ souhlasu i nesouhlasu Rady bezpečnosti OSN. Zatímco Francouzi vojenskou intervenci odmítali v každém případě, Britové s ní souhlasili v tom případě, pokud bude posvěcena mandátem Rady bezpečnosti OSN, který bude schválen na základě nalezení důkazů o existenci zbraní hromadného ničení v Iráku.

Celkově však obraz veřejného mínění v průběhu irácké krize v zásadě zapadá do modelu, vytvořeného na základě obecných charakteristik veřejného mínění v obou státech. Potvrdilo se, že Britové jsou ochotnější podporovat použití vojenské síly. V jednom, již zmíněném případě použití síly proti Iráku podporovali. V ostatních byly podpora a odmítání vyrovnané, anebo převážil nesouhlas s jejím použitím. Francouzi byli absolutně proti použití vojenské síly a lze říci, že vzhledem k svému vnímání důsledků války a k prioritám pro použití vojenské síly ani jinak smýšlet nemohli. Francouzi i Britové byli pro, aby se jejich země zapojily do řešení irácké krize. Ve Francii o tom vypovídá kladné hodnocení politiků a vlády v zahraniční politice, ve Velké Británii pak velká ochota vyslat v určitém případě do Iráku britské vojáky.

Francouzské veřejné mínění

Ve Francii bylo po celou dobu trvání irácké krize veřejné mínění proti zapojení francouzských jednotek do vojenské intervence do Iráku, a to i kdyby tuto intervenci schválila Rada bezpečnosti OSN. Tento odpor během krize rostl. Zatímco v září 2002 podporovalo podle výzkumů agentury Ifop francouzské zapojení do vojenské akce s mandátem OSN 34 % dotázaných, v lednu 2003 jen 19 % a v únoru 2003 pak 21 %. V září 2002 bylo proti 65 % respondentů, zatímco v lednu 2003 již 76 % a v únoru 2003 pak 77 % (*Les Français et la guerre contre le terrorisme, S. l.; Le jugement des Français sur une intervention militaire française en Irak, S. l.; Le jugement des Français sur les preuves américaines et sur une intervention en Irak, S. l.*). V lednu 2003 se podle výzkumu agentury TNS Sofres 60 % dotázaných přihlásilo k tvrzení, že v žádném případě nepodporuje vojenskou intervenci do Iráku, 27 % respondentů připustilo, že by v případě souhlasu Rady bezpečnosti s vojenskou akcí takovou akcí podpořilo, 7 % dotázaných by podpořilo i jednostrannou vojenskou akci Spojených států a jejich spojenců (*L'Opinion publique face a la perspective d'une intervention en Irak, S. l.*). Tomuto výsledku odpovídaly také odpovědi na otázku, zda by Francie měla vojenskou intervenci podpořit bez udání, zda by mělo jít o akci s mandátem OSN či nikoli; 29 % respondentů bylo pro francouzskou podporu, 61 % bylo proti (*L'Opinion publique face a la perspective d'une intervention en Irak, S. l.*).

Důvody odmítavého postoje Francouzů k vojenskému zásahu lze spatřovat v tom, jak vnímali případné důsledky války proti Iráku. Oba výzkumy, které se jich týkaly, byly provedeny 21. a 22. 3. 2003, tedy bezprostředně před zahájením válečných operací. Bylo zjiš-

těno, že 54 % dotázaných se nejvíce obávalo, že válka zažehne trvalý konflikt mezi muslimským světem a západními státy, 46 % se bálo, že válka povede k obnovení teroristických útoků ve Francii, a 47 % dotázaných tvrdilo, že válka způsobí přenesení konfliktu do okolních zemí (*La guerre en Irak, S. l.*). Francouzi rovněž nevěřili v dosažení těch cílů, kterými válku zdůvodňovaly Spojené státy. Kromě svržení Saddáma Husajna se vyjadřovala více než polovina dotázaných u všech ostatních motivů záporně k pravděpodobnosti, že daný cíl bude dosažen, ať už šlo o demokratizaci Iráku a okolních států, o snížení vlivu islámských fundamentalistických hnutí, či o snížení rizika mezinárodních teroristických útoků (*Les objectifs de guerre en Irak, S. l.*). Podle výzkumu agentury Ifop z 21. 3. 2003 bylo také více těch, kteří se domnívali, že pokud bude Irák odzbrojen a Saddám Husajn zbaven moci Spojenými státy a jejich spojenci, nebude region Středního východu stabilnější (46 % dotázaných ku 42 %, kteří se přiklonili k tomu, že region bude stabilnější), (*Le jugement des Français sur l'intervention américaine en Irak, S. l.*).

Vzhledem k těmto názorům je pochopitelné, že Francouzi pozitivně hodnotili zahraničněpolitické kroky podniknuté Francií na mezinárodním poli pro zabránění válce, a tedy i jejich hlavního představitele – prezidenta Jacquese Chiraca a vládu. Už v září 2002 hodnotilo 76 % Francouzů kroky vlády podniknuté v boji proti terorismu pozitivně (*Les Français et la guerre contre le terrorisme, S. l.*). Ve výzkumu agentury TNS Sofres, uskutečněném 13.–15. 3. 2003, 86 % dotázaných souhlasilo s tím, že Francie je za daných okolností proti válce proti Iráku a že oponuje americkým postojům. Francouzskou politiku neschvalovalo pouze 6 % respondentů (*Les Français et le conflit irakien, S. l.*). Podle výzkumu agentury Ifop z 15. 2. 2003 by 81 % dotázaných souhlasilo s tím, aby Francie použila práva veta v Radě bezpečnosti OSN, pokud by v té době měla Rada bezpečnosti rozhodovat o vojenské intervenci do Iráku (*Jugement sur le droit de veto de la France, S. l.*). Už v říjnu 2002 bylo podle téže agentury spokojeno s tím, jak francouzská vláda vykonává zahraniční politiku, 48 % dotázaných, zatímco nespokojeno bylo 23 % (*L'action du gouvernement vue par les Français, S. l.*). Ve výzkumu agentury Ifop z 21. 3. 2003 většina dotázaných vyjádřila spokojenost s tím, jaké stanovisko v irácké krizi zastává Jacques Chirac; 92 % dotázaných schvalovalo postoje prezidenta s vědomím, že Francie se nehodlá účastnit vojenské intervence do Iráku. S prezidentovými stanovisky nespokojilo pouze 8 % respondentů (*Le jugement des Français sur l'intervention américaine en Irak, S. l.*). Důvěra v zahraniční politiku Francie se promítla také do hodnocení role, kterou Francie hrála v době irácké krize ve světě. Po dobu krize se projevoval rostoucí trend odpovědí, že se tato role posiluje, a klesající trend odpovědí opačných. V březnu 2003 bylo poprvé během krize více těch, kdo tvrdili, že role Francie ve světě je silnější, než těch, kteří tvrdili, že oslabuje (viz graf č. 2 na s. 49).

Vůči americké zahraniční politice vůči Iráku byli Francouzi velmi kritičtí. V září 2002, kdy Francouzi hodnotili opatření přijímaná jednotlivými státy a světovými institucemi v boji proti terorismu, odpovědělo 53 % dotázaných, že nemá důvěru v to, že USA přijímají v boji s terorismem správná rozhodnutí. Důvěru vyjadřovalo 45 % dotázaných (*Les Français et la guerre contre le terrorisme, S. l.*). Výzkum agentury TNS Sofres z 15. a 16. 1. 2003 se mj. ptal na důsledky americké zahraniční politiky pro Francii. V něm 70 % dotázaných odpovědělo, že americká politika má pro Francii negativní důsledky. Jen 10 % respondentů si myslelo, že je tomu naopak (*L'Opinion publique face a la perspective d'une intervention en Irak, S. l.*). Vzhledem k této nedůvěře v americkou zahraniční politiku nepřekvapí, že Francouze nepřesvědčili Američané o nutnosti zásahu proti Iráku ani přinášením nových „důkazů“, jak to učinil v rámci Rady bezpečnosti OSN americký ministr zahraničí Colin Powell v únoru 2003. Předložené důkazy o nutnosti zásahu nepřesvědčily 81 % dotázaných, opačné stanovisko uvádělo jen 10 % dotázaných (*Le jugement des Français sur les preuves américaines et sur une intervention en Irak, S. l.*). Když byli Francouzi 20. 3. 2003 dotazováni agenturou Ifop na to, jaké hlavní motivy vedou Spojené státy k vojenské akci proti Iráku, nejvíce dotázaných (49 %) uvedlo, že hlavním ame-

rickým důvodem pro válku je získání kontroly nad iráckými zdroji ropy, 11 % respondentů se domnívalo, že USA jde o svržení Saddáma Husajna, a pouhá 3 % dotázaných uváděla jako hlavní důvod odzbrojení Iráku (*Le jugement des Français sur l'intervention américaine en Irak, S. l.*). Pokud jde o hodnocení osoby amerického prezidenta George Bushe, ve výzkumu z 21. a 22. 3. 2003 uvedlo 84 % dotázaných, že má o něm špatné mínění, zatímco 14 % uvádělo opačnou odpověď (*La guerre en Irak, S. l.*).

Výzkumy, které byly pro tuto analýzu k dispozici, hodnotily zapojení mezinárodních organizací pouze jednou, a to s ohledem na jejich důvěryhodnost při boji s terorismem. Jak OSN, tak i Evropská unie přijímají podle většiny Francouzů (69 % pro OSN, 66 % pro EU) dobrá rozhodnutí při boji s terorismem (*Les Français et la guerre contre le terrorisme, S. l.*).

Britské veřejné mínění

Hodnotit podporu britské veřejnosti pro zapojení Velké Británie do vojenského tažení proti Iráku není snadné. Výzkumy agentury Mori ze září 2002 a z ledna 2003 ukazují, že Britové podporovali nasazení britských jednotek do akce proti Iráku jen tehdy, pokud by tuto akci schválila OSN (v září – 71 %; v lednu – 61 %). V případě, že by OSN útok na Irák neposvětila, byla většina dotázaných proti jakémukoli britskému zapojení (v září – 70 %; v lednu – 77 %), (*Blair Losing Public Support On Iraq, S. l.*). V případě souhlasu OSN byli Britové ochotni akci podporovat i tehdy, pokud by znamenala mnoho britských obětí. Podporu za takových okolností v září 2002 vyjádřilo 49 % dotázaných, zatímco 40 % bylo proti (*War with Iraq – Public View, S. l.*). Jenže taková tvrzení nejsou zcela přesná. Výzkumy z počátku a poloviny března ukazují, že Britové podmiňovali britskou účast na vojenské akci nejen souhlasem OSN, ale že tento souhlas pro ně byl dostatečným argumentem jen v tom případě, pokud zbrojní inspektoři OSN najdou důkazy, že Irák vlastní zbraně hromadného ničení (viz následující tabulka). Pokud by byly bývaly obě podmínky splněny, byla by britská podpora vojenské akce se zapojením britských jednotek více než sedmdesátiprocentní. V případě, pokud by byla splněna jen jedna z podmínek (tj. souhlas OSN, nebo nalezení důkazů), podpora by klesla na 42 %, respektive 46 % a 48 %. Většinou však podíl příznivců britského zapojení do vojenské akce o několik procentních bodů převyšoval podíl odpůrců. Pokud nebyla splněna ani jedna podmínka, byla vojenskému tažení s britskou účastí nakloněna jen čtvrtina dotázaných, zatímco proti bylo více než 60 %.

Britové a vojenská akce proti Iráku

Otázka: Podporovali byste, nebo byste byli proti tomu, aby se britské jednotky připojily k vojenské akci proti Iráku vedené Američany za každé z následujících okolností?

	28. 2.–2. 3. 2003	14.–16. 3. 2003		28. 2.–2. 3. 2003	14.–16. 3. 2003
Inspektoři OSN našli důkazy, že se Irák pokouší skrývat zbraně hromadného ničení, a Rada bezpečnosti odhlasovala vojenskou akci.			Inspektoři OSN ne našli důkazy, že se Irák pokouší skrývat zbraně hromadného ničení, ale Rada bezpečnosti odhlasovala vojenskou akci.		
Podporuje	75 %	74 %	Podporuje	42 %	46 %
Je proti	18 %	17 %	Je proti	46 %	41 %
Neví	7 %	7 %	Neví	12 %	12 %
Inspektoři OSN našli důkazy, že se Irák pokouší skrývat zbraně hromadného ničení, ale Rada bezpečnosti neodhlasovala vojenskou akci.			Inspektoři OSN ne našli důkazy, že se Irák pokouší skrývat zbraně hromadného ničení, ale Rada bezpečnosti neodhlasovala vojenskou akci.		
Podporuje	42 %	48 %	Podporuje	24 %	26 %
Je proti	41 %	37 %	Je proti	67 %	63 %
Neví	13 %	15 %	Neví	10 %	11 %

Pramen: War with Iraq – Trends, www.mori.com/polls/trends/iraq.shtml

Ve všech průzkumech, provedených v průběhu irácké krize, nacházela vojenská akce proti Iráku obecně a britské zapojení do ní konkrétně větší podporu u mužů než u žen. Pokud by zbrojní inspektoři našli v Iráku důkazy, že tato země skrývá zbraně hromadného ničení, a Rada bezpečnosti OSN by schválila vojenskou akci, podle průzkumu z přelomu února a března 2003 by pro nasazení britských jednotek bylo 84 % mužů a 67 % žen. V situaci bez důkazů a bez souhlasu OSN by vojenskou intervenci podpořilo 28 % mužů a 19 % žen (*War with Iraq, S. l.*). Výzkum z poloviny března toto rozdělení poněkud poopravil. V případě první hypotézy (důkazy a souhlas OSN) by britské zapojení do vojenské intervence podpořilo 79 % mužů a 69 % žen. V případě druhé hypotézy (ani důkazy, ani souhlas OSN) by pro britskou účast bylo 35 % mužů a 18 % žen (*Iraq, The Last Pre-War Polls, S. l.*).

Stálost čísel, která hodnotí podporu účasti britských jednotek ve vojenské akci proti Iráku, ukazuje, že obyvatelé Velké Británie spíše posuzovali specifické okolnosti irácké krize a že tedy nejde o náhlé rozšíření pacifistických nálad (*Iraq, The Last Pre-War Polls, S. l.*). Už obecná charakteristika britského veřejného mínění ukázala, že Britové rozumí potřebě občas proti nějakému režimu zasáhnout silou. Nicméně mnoho z nich přesto požaduje ještě dodatečné potvrzení této potřeby, ať už v podobě důkazu o nebezpečnosti takového režimu (v iráckém případě vlastnictví zbraní hromadného ničení), či souhlasu Rady bezpečnosti OSN. Objevily se ovšem také hypotézy, které volání Britů po souhlasu OSN s vojenskou intervencí vykládaly jako skryté vyjádření odporu proti takové intervenci. Britové možná vnímali Radu bezpečnosti OSN jako instituci, která se snaží zabránit válce proti Iráku. Požadovali proto její souhlas s vědomím, že tento souhlas za daných okolností a rozložení sil nikdy dát nemůže (*After the March, S. l.*). Šlo by v takovém případě o alibismus a o snahu o zachování tváře vůči tazatelům. Ovšem podrobnější analýza, zahrnující i faktor důkazů o vlastnictví zbraní hromadného ničení, tuto hypotézu poněkud zeslabuje. Protože samotný souhlas Rady bezpečnosti neznamená automatickou podporu intervence. Zároveň lze hypotézu o roli OSN rozšířit také na důkazy o zbraních. Po téměř půl roce, kdy inspektoři OSN v Iráku žádné zbraně nenašli, možná Britové považovali nalezení těchto důkazů za nemožné, stejně jako souhlas Rady bezpečnosti OSN. Jen třetina dotázaných byla přesvědčena, že americká a britská vláda dokázaly, že Irák má zbraně hromadného ničení (*After the March, S. l.*). A tento kalkul se pak sečetl s kalkulem o neschopnosti Rady bezpečnosti OSN „posvětit“ válku proti Iráku. Důkazy a souhlas OSN by pak měly zcela opačnou hodnotu, než jakou by jim bylo možné na první pohled podle průzkumů přiřazovat. Je ovšem nutné dodat, že jde o hypotézy, které nelze na základě výzkumů, které byly k dispozici, potvrdit ani vyvrátit.

Pokud jde o spojení režimu Saddáma Husajna s teroristickou organizací al-Káida, 56 % mužů a 57 % žen v únorovém průzkumu věřilo, že tato vazba existuje, 65 % mužů a 44 % žen si myslelo, že případná válka zbaví Saddáma Husajna moci. Třetina dotázaných věřila, že válka proti Iráku odradí ostatní země od vývoje vlastních zbraní hromadného ničení (*After the March, S. l.*).

Britové byli během irácké krize spíše skeptičtí v hodnocení britské zahraniční politiky a premiéra Tonyho Blaira. Britští politici si sice hodně slibovali od zveřejnění tzv. zprávy o Iráku v září 2002, která měla přesvědčit občany o správnosti politiky Blairova kabinetu. Nicméně následující výzkum veřejného mínění ukázal, že na zvýšení veřejné podpory tato zpráva téměř neměla vliv. Velmi velký nebo dost velký vliv na rozhodnutí podporovat, nebo být proti britskému zapojení do vojenské akce proti Iráku jí přiznalo pouze 23 % dotázaných. Nepříliš velký nebo žádný vliv uvedlo 62 % respondentů. Jeden úspěch si však přesto mohla vláda zveřejněním zprávy připsat. Dokázala přesvědčit veřejnost, že Irák představuje hrozbu pro mezinárodní mír. Tento efekt zprávy přiznalo 54 % dotázaných (*War with Iraq – Public View, S. l.*).

Po celou dobu krize převažoval ve výzkumech veřejného mínění podíl těch, kdo neschvalovali Blairovu politiku vůči Iráku. Přičemž rozdíl mezi příznivci a odpůrci premié-

rovy politiky se v průběhu krize spíše zvětšoval (*War with Iraq – Trends, S. l.*). Bližší pohled na složení příznivců a odpůrců Blairovy politiky vůči Iráku ukáže, že kritičtí byli příznivci konzervativní strany (53 % neschvalovalo premiérovu politiku) a liberálních demokratů (68 % bylo proti Blairově politice). Naopak mezi příznivci vládních labouristů se Blair těšil nadpoloviční podpoře 52 % dotázaných (*Further Thoughts On Iraq, S. l.*). Nedůvěřivější k Blairově politice byly ženy než muži; 61 % žen neschvalovalo v polovině března 2003 premiérovu počinání v irácké krizi. Stejně se vyjádřilo 47 % dotázaných mužů. Opačný názor zastávalo 21 % žen a 39 % mužů (*Iraq, The Last Pre-War Polls, S. l.*).

Dva z výzkumů veřejného mínění naznačily dva možné důvody negativního postoje Britů k Blairově politice. Ve výzkumu z dubna 2003 v odpovědi na otázku, nakolik je pravděpodobné či nepravděpodobné, že Velká Británie zažije v následujících šesti měsících velký teroristický útok, 43 % dotázaných uvedlo, že tato událost je pravděpodobná, 41 % odpovědělo opačně. Na následující otázku, zda si respondenti myslí, že zahraniční politika Tonyho Blaira zvýšila, nebo snížila riziko velkého teroristického útoku na Velkou Británii, odpovědělo 60 % dotázaných, že Blairova politika toto riziko zvýšila. Jen 8 % se domnívalo, že teroristické riziko je nižší (*State of Britain Survey 2003*). Druhým důvodem záporného mínění Britů o svém premiérovi mohlo být přesvědčení, že Blair až příliš podporuje zahraniční politiku George Bushe. S tím v září 2002 souhlasilo 69 % dotázaných. Proti tomuto tvrzení bylo 24 % (*War with Iraq – Public View, S. l.*).

Toto negativně vnímané spojení s Bushem má své kořeny patrně v negativním hodnocení samotného amerického prezidenta a jeho politiky vůči Iráku. Po celou dobu irácké krize neschvalovalo Bushovu politiku vůči Iráku více než 60 % Britů. Podíl souhlasících respondentů se udržoval na hladině kolem 20 % (*War with Iraq – Trends, S. l.*). V září 2002 bylo 73 % dotázaných Britů přesvědčeno, že Bush je odhodlán podniknout vojenskou akci proti Iráku v každém případě, ať už se souhlasem Rady bezpečnosti, nebo bez něj. Jen 22 % si myslelo, že tomu tak není (*War with Iraq – Public View, S. l.*).

O mnoho větší důvěru neměli Britové ani k samotným Spojeným státům. Výzkum ze září 2002 ukázal, že velkou míru nebo přiměřenou míru důvěry ve schopnosti USA potýkat se se světovými problémy vyjádřilo 41 % dotázaných, zatímco 57 % vyjadřovalo důvěru velmi malou nebo žádnou, 35 % respondentů vypovídalo, že Spojeným státům důvěřují v otázkách světové bezpečnosti, zatímco nedůvěru vyjádřilo 48 % dotázaných (*War with Iraq – Public View, S. l.; After the March, S. l.*). Při podobném výzkumu z února 2003 zůstal tento poměr v zásadě zachován; 42 % žen a 43 % mužů nedůvěřovalo USA v otázkách světové bezpečnosti, zatímco důvěru vyjadřovalo 31 % žen a 39 % mužů (*After the March, S. l.*).

V otázkách světových problémů a mezinárodní bezpečnosti Britové důvěřovali OSN více než Spojeným státům. OSN tak byla autoritou, o níž se Britové mohli podle svého mínění opřít při posuzování světových problémů, jak ostatně dokazovali také v průběhu irácké krize. Důvěru v OSN vyjadřovalo 62 % respondentů, pokud byli tázáni na schopnosti potýkat se se světovými problémy, a 54% důvěru měla Organizace spojených národů, pokud šlo o důvěru v otázkách světové bezpečnosti.

Shrnutí francouzského a britského veřejného mínění

Veřejné mínění ve Francii a ve Velké Británii po dobu irácké krize vykazovalo některé shodné a některé odlišné rysy. Obyvatele obou zemí spojoval nesouhlas s americkou politikou vůči Iráku a malá důvěra v osobu amerického prezidenta George Bushe. Avšak zcela se Britové a Francouzi rozcházel v hodnocení domácí zahraniční politiky. Zatímco Francouzi tu svou hodnotili kladně, Britové se svou nesouhlasili. Rozdíly jsou patrné též v názorech na případnou intervenci do Iráku a na zapojení Francie a Velké Británie. Zatímco Francouzi byli kategoricky proti jakémukoli zapojení své země do vojenské intervence, a to za jakýchkoli předpokladů, Britové svůj postoj diferencovali podle toho, zda akci posvětit Rada bezpečnosti OSN a zda budou nalezeny důkazy o existenci iráckých

VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ

zbraní hromadného ničení. Výzkumy rovněž prokázaly, že Francouzi dávali do souvislosti s válkou v Iráku neblahé jevy, které považovali za hrozbu pro region a pro vlastní stát. Dostupné britské výzkumy případné dopady války proti Iráku pomijely.

Shrnutí reakcí veřejného mínění

	<i>Francie</i>	<i>Velká Británie</i>
<i>Podpora zapojení země do intervence</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Proti zapojení Francie do vojenské operace proti Iráku, a to i kdyby se uskutečnila se souhlasem OSN. 	<ul style="list-style-type: none"> • Podmíněná podpora – více než 70% podpora zapojení Velké Británie do intervence proti Iráku jen v případě nalezení důkazů o zbráních hromadného ničení a souhlasu OSN.
<i>Důsledky války proti Iráku</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Trvalý konflikt mezi muslimským světem a západem. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odstavení Saddáma Husajna od moci. • Další neuváděny. • Destabilizace regionu Středního východu. • Obnovení teroristických útoků ve Francii.
<i>Hodnocení domácí zahraniční politiky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vysoká podpora francouzské zahraniční politiky. • Velmi pozitivní hodnocení Jacquese Chiraca. • Rostoucí pocit, že se role Francie ve světě posiluje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nesouhlas s politikou Tonyho Blaira vůči Iráku. • Přesvědčení, že Tony Blair až příliš podporuje politiku USA. • Blairova politika zvyšuje riziko teroristického útoku ve Velké Británii. • Malý účinek vládní zprávy o iráckých zbrání hromadného ničení ze září 2002 na změnu mínění veřejnosti.
<i>Hodnocení americké zahraniční politiky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Americká zahraniční politika poškozují Francii. • Nedůvěra v boj USA proti terorismu. • USA nemají přesvědčující důkazy o irácké vině. • Hlavním americkým cílem v Iráku je kontrola ropných zdrojů. • USA v Iráku nedosáhnou svých cílů. • Velmi špatné mínění o osobě George Bushe. 	<ul style="list-style-type: none"> • Značný nesouhlas s politikou George Bushe vůči Iráku. • George Bush je odhodlán zaútočit na Irák v každém případě. • Malá důvěra v USA v otázkách světové bezpečnosti.

Obecná charakteristika francouzského veřejného mínění ukázala, že Francouzi jsou poněkud méně nakloněni multilaterální spolupráci než Britové. Přesto francouzský postoj, který jakoby ignoroval rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, překvapuje. Jestliže Francouzi říkali, že nepodporují zapojení své země do vojenské akce proti Iráku, která by byla posvěcena OSN, lze to vykládat tak, že OSN pro Francouze neměla dostatečnou autoritu, aby případnou válku ospravedlnila. Tento fakt je o to zajímavější, že v případě boje s terorismem byl názor Francouzů na OSN veskrze kladný. Jeden z důvodů nedůvěry Francouzů v OSN a její Radu bezpečnosti je možné spatřovat jednak v její obecně nižší důvěryhodnosti ve francouzských očích a jednak v tom, že nedokázala naplnit francouzské představy o své funkci. Pokud připustíme, že Francouzi se stejně jako tvůrci francouzské zahraniční politiky domnívají, že Rada bezpečnosti a OSN vůbec by měly být mezinárodní organizací, která má kontrolovat a omezovat americkou moc, je zřejmé, že v průběhu irácké krize v této úloze OSN zklamala. Spojené státy po celou dobu diktovaly OSN agendu spojenou s Irákem a nakonec podnikly ozbrojenou akci bez ohledu na stanovisko Rady bezpečnosti OSN. Z tohoto zklamání pak mohla pramenit nedůvěra Francouzů v OSN jako v instituci, která by dokázala Washingtonu v irácké akci zabránit nebo která by zajistila Francii takové postavení, aby případnou společnou akci pod hlavičkou OSN významně ovlivňovala.

Naopak Britové v zásadě splnili očekávání a po dobu krize považovali Radu bezpečnosti OSN za dostatečně důvěryhodnou, aby na základě jejího rozhodnutí podpořili vojenskou akci a zapojení Velké Británie do intervence v Iráku. Důvody zdůrazňování role OSN už byly nastíněny v části o britském veřejném mínění.

Jak francouzské, tak i britské veřejné mínění v zásadě kopíruje trend obecné charakteristiky, pokud jde o podporu použití vojenské síly. Obecná charakteristika ukázala, že se Francouzi a Britové nezřikají použití síly, ale kladou si podmínky, které musejí být splněny, aby nasazení vojáků podpořili. Francouzi odmítali vojenskou akci mj. proto, že tato akce nesplňovala žádnou z priorit pro vojenský zásah. Navíc bylo zřejmé, že by Francie v takové akci nehrála ústřední roli. Důsledky války uváděné francouzskými obyvateli hovořily o tom, že u většiny priorit pro zásah by akce proti Iráku vedla ke zhoršení situace. Francouzi byli přesvědčeni, že by ani nepomohla zlepšit situaci Iráčanů, ani by nevedla k vynucení mezinárodního práva a navíc by způsobila destabilizaci regionu, nehledě na uváděné dopady na vnitřní bezpečnost ve Francii.

Britové se v zásadě rovněž drželi svých priorit. Byli ochotni podpořit zapojení Velké Británie do vojenské akce, pokud by byly nalezeny důkazy o iráckých zbraních hromadného ničení. V takovém případě by bylo prokázáno, že Irák porušil mezinárodní právo, což by v očích britské veřejnosti byl dostatečný důvod k zásahu. Tento názor byl ještě zesílen přesvědčením většiny veřejnosti, že Irák představuje hrozbu pro mezinárodní bezpečnost. Dostupné britské výzkumy se bohužel nezabývaly názory Britů na vnitřní situaci v Iráku, a tak nelze posoudit, nakolik se např. promítly do rozhodování Britů informace o strádání Iráčanů.

Analýza veřejného mínění v průběhu irácké krize rovněž ukázala, že obyvatelé obou států jsou pro, aby se jejich země aktivně zapojovaly do řešení mezinárodních problémů, jak to předpokládala obecná charakteristika veřejného mínění v obou zemích. U Francouzů byla tato skutečnost demonstrována podporou aktivní zahraniční politiky Francie, která se snažila odvrátit případný konflikt s Irákem. U Britů lze potvrzení této obecné charakteristiky nalézt v podmíněné podpoře britského vojenského zapojení do případné akce proti Iráku.

Proč tedy bylo veřejné mínění ve Francii a ve Velké Británii takové, jaké bylo? V obou případech zřejmě sehrálo jistou roli také vnímání americké politiky vůči Iráku. Ačkoli před iráckou krizí byla americká zahraniční politika hodnocena v zásadě pozitivně, během krize se tento pohled francouzské a britské veřejnosti obrátil. Jak Britové, tak i Francouzi přestali Spojeným státům důvěřovat. Francouzi neviděli dostatečné důvody k vojenskému zásahu a navíc zřejmě cítili, že je třeba se postavit americké politice, s níž nesouhlasili a kterou považovali za špatnou. Britové sice byli ochotni v určitém případě intervenci podpořit, ale vědomí, že britskou vládu do rozhodnutí o zahájení války pravděpodobně až příliš Spojené státy tlačí, je od paušální podpory odrazovalo. Sami uváděli, že Tony Blair byl už příliš nakloněn americké politice, což do značné míry zřejmě podvazovalo snahy britské vlády o získání širší a větší veřejné podpory.

U Britů zřejmě nakonec zvítězilo přesvědčení, že USA prosazují v Iráku jen vlastní cíle a nehodlají do řešení krize více zapojit mezinárodní společenství, což by odpovídalo multilaterálnímu zaměření Britů. Nicméně není vyloučené, že kdyby britský premiér Tony Blair vystupoval nezávisleji na americké politice, nemusel by odpor vůči politice Spojených států automaticky znamenat nedůvěru v zahraničněpolitické kroky britské vlády. Francouzi rovněž spatřovali nebezpečí v americkém jednostranném postupu. Otázka však zní, zda proto, že jsou nakloněni mnohostranné spolupráci, či proto, že v podstatě Washington nepustil Francii ke slovu při řešení krize. Navíc museli už z principu podporovat francouzskou vládu, neboť vnímali americkou zahraniční politiku pro svou zemi za škodlivou a ohrožující.

* * *

Jaký byl tedy vztah veřejného mínění a zahraniční politiky Francie a Velké Británie během irácké krize? Pokud jde o podporu této politiky, pak pro svou práci měli jednoznač-

ně lepší podmínky francouzští politici. Jejich činy rezonovaly s názory veřejnosti. Ve Velké Británii se tamní představitelé museli po celou dobu krize potýkat s nedůvěrou, kterou se jim nepodařilo prolomit. Jak francouzští, tak i britští politici si přitom mohli podle analýzy argumentace dělat naděje, že obyvatelé v jejich zemích je podpoří. Stalo se tak jen ve Francii, kde bylo možné pozorovat velmi dobrou shodu toho, co říkali a konali politici v mezinárodní oblasti a co si myslela veřejnost. V případě Velké Británie zůstaly tyto naděje jen nadějemi, a to přesto, že britská veřejnost si podobně jako vláda myslela, že Irák je hrozbou pro mezinárodní bezpečnost a že irácký režim je ve spojení s teroristickou organizací al-Káida. Jedním z hlavních důvodů bylo patrně negativní vnímání amerického jednostranného postupu vůči Iráku. Jelikož byl zastáncem tohoto postupu také britský premiér Tony Blair, přesunula se zřejmě nedůvěra vůči americké politice na nedůvěru vůči britské politice. Za takových okolností zřejmě nemohly argumenty předkládané britskou vládou zabrat. Je otázkou, zda by méně demonstrováná podpora Spojených států znamenala získání podpory britské veřejnosti. Je ovšem minimálně možné, že by britská vláda měla větší šanci dostat většinu veřejnosti na svou stranu. Do hry vstupovalo však i stranické hodnocení, kdy příznivci jednotlivých politických stran hodnotili politiku Tony Blaira odlišně. Premiér nacházel podporu pouze v řadách vlastní labouristické strany. Zároveň je pravda, že britská vláda nedokázala zajistit ani jednu z podmínek, které veřejnost uváděla jako rozhodující pro poskytnutí podpory – ani souhlas Rady bezpečnosti OSN, ani důkazy o existenci zbraní hromadného ničení. Rovněž zde se ovšem nabízí otázka, zda jinak zvolená strategie při vyjednávání v rámci Rady bezpečnosti OSN a méně zřejmá podpora amerického postupu by nakonec ke splnění alespoň jedné z podmínek nevedly.

Některé teoretické koncepty tvrdí, že veřejné mínění funguje jako jakýsi omezovací faktor, který zužuje pole působnosti vlády v demokratické společnosti. Zda tomu tak bylo ve Francii, není možné na základě provedené analýzy jednoznačně určit. Shoda zahraničněpolitické argumentace a veřejného mínění je až příliš velká, než aby se nějaké omezující prvky ve francouzské politice projevíly. V případě Velké Británie lze hovořit o tom, že minimálně do března 2003 vytvářelo veřejné mínění jeden z mantinelů, které britskou zahraniční politiku usměrňovaly. Minimálně s ohledem na snahu britské vlády získat veřejnou podporu se politici snažili nejen hledat důkazy, které by ospravedlnily válku, ale kladli také důraz na zapojení OSN do procesu odzbrojení Iráku.

V úvodu této stati bylo vymezeno několik modelů vztahu tvůrců zahraniční politiky a veřejného mínění. V případě Francie lze hovořit o tom, že během irácké krize převážoval pragmatický přístup politiků k veřejnosti. Snaha získat, respektive udržet si veřejnou podporu pro svou politiku se promítala do zdůrazňování negativních důsledků války, ale i tím, že se francouzští politici nezmiňovali o humanitární a politické situaci v Iráku. Nakolik byla shoda veřejností a politiky vnímaných důsledků války náhodná a nakolik byla produktem úspěšného ovlivňování veřejného mínění ze strany elit, nelze na základě provedené studie jednoznačně určit. Situace ve Velké Británii byla na rozdíl od Francie složitější. Tam lze identifikovat dva modely, které se uplatnily v různých fázích krize. Až do března 2003 lze říci, že převládal pragmatický přístup, kdy se vláda snažila důslednou argumentací přesvědčit veřejnost o správnosti své politiky. Svědčí o tom nejen snaha o přinášení důkazů o iráckých zbraních hromadného ničení, ale i podrobný popis podmínek, v nichž musejí Iráčané žít pod vládou Saddáma Husajna. Když ovšem bylo v březnu 2003 zřejmé, že se politikům nepodařilo příliš ovlivnit veřejnost, a bylo třeba rozhodnout jak postupovat vůči Iráku dál, převážil realistický model „vykonavatele“. „Vykonavatel“ koná na základě svého přesvědčení, a to bez ohledu na mínění veřejnosti. Zda tento odklon od mínění veřejnosti bude mít nějaký vliv, ukáží až příští parlamentní volby. Pokud v době jejich konání nebude světem zmítat nějaká významná krize, je však tento vliv spíše nepravděpodobný. Britové totiž velmi rychle po odeznění krize na zahraničněpolitická témata zapomínají. Pokud jde o Francii, její obyvatelé zahraniční témata téměř opomíjejí.

Literatura

- Bennett, Lance W. – Paletz, David L. (1994): *Taken by Storm – the Media, Public Opinion and U. S. Foreign Policy in the Gulf War*. Chicago: The University of Chicago Press, 1994.
- Bureau, Jean-François (2002): *L'étranger dans le champ de vision des Français*. *Politique étrangère*, No. 4 (2002), s. 917.
- Drulák, Petr – Druláková, Radka (2000): *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: VŠE Praha, 2000.
- Everts, Philip – Isernia, Perangelo (2001): *Public Opinion and the International Use of Force*. London: Routledge, 2001.
- Glennon, Michael J. (2003): *Why the Security Council Failed*. *Foreign Affairs*, No. 3 (May–June 2003), s. 19.
- Chittick, William O. – Freyberg-Inan, Annette (2001): *The Impact of Basic Motivation on Foreign Policy Opinions Concerning the Use of Force*. In: Everts, Philip – Isernia, Perangelo: *Public Opinion and the International Use of Force*. London: Routledge, 2001.
- Iyengar, Shanto – Simon, Adam (1994): *News Coverage of the Gulf Crisis and Public Opinion*. In: Bennett, Lance W. – Paletz, David L.: *Taken by Storm – the Media, Public Opinion and U. S. Foreign Policy in the Gulf War*. Chicago: The University of Chicago Press, 1994.
- Keeping friends (2001). *The Economist*, 8 February 2001, www.economist.com/PrinterFriendly.cfm?Story_ID=498767 [10. 6. 2003].
- Krejčí, Oskar (2001): *Mezinárodní politika*. Praha: Ekopress, 2001.
- Kull, Steven – Destler, I. M. (1999): *Misreading the Public – the Myth of a New Isolationism*. Washington, D. C.: Brookings Institution Press, 1999.
- Kull, Steven – Ramsay, Clay (2001): *The myth of the reactive public*. In: Everts, Philip – Isernia, Perangelo: *Public Opinion and the International Use of Force*. London: Routledge, 2001.
- Palmer, John (2003): *Repairing the damage: European disunity and global crisis*. The European Policy Centre, www.theepc.net/challenge/challenge_detail.asp?SEC=challenge&SUBSEC=issue&SUBSUBSEC=&SUBSUBSUBSEC=&REFID=1084 [10. 6. 2003].
- Sobel, Richard (2001): *The Impact of Public Opinion on U. S. Foreign Policy since Vietnam*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Tardy, Thierry (2002): *La France et l'ONU entre singularité et ambivalence*. *Politique étrangère*, No. 4 (2002), s. 907.
- *Všeobecná encyklopedie* (1999). 3. a 6. díl. Praha: Diderot, 1999.

Dokumenty

- Conference de presse de monsieur Jacques Chirac et de monsieur Vladimir Poutine. Palais de l'Elysee, 10 Février 2003, www.elysee.fr/cgi-bin/auracom/aurweb/search [10. 6. 2003].
- Declaration du president Jacques Chirac. Palais de l'Elysee, 18 mars 2003.
- Demarche by the presidency on behalf of the EU Regarding Iraq. Brussels, 4 February 2003, EU Press 28, No. 5963/03.
- Discours prononcé par M. de Villepin lors de la reunion du Conseil de Securite. New York, 5 février 2003, www.france.diplomatie.fr/actu/impression.asp?ART=32124 [10. 6. 2003].
- Entretien du ministre des affaires etrangeres, M. Dominique de Villepin avec des radios françaises. New York, 20 janvier 2003, www.diplomatie.gouv.fr [10. 6. 2003].
- Great Britain's Remarks to the U.N. Address by British Foreign Secretary of State Jack Straw at the United Nations. The New York Times, 5 February 2003, www.nytimes.com [10. 6. 2003].
- I want to solve the Iraq issue via the United Nations. Speech by Prime Minister Tony Blair at Labour's local government, women's and youth conferences. SECC, Glasgow, 15 February 2003, www.fco.gov.uk [10. 6. 2003].
- Intervention du ministre des affaires etrangeres, Dominique de Villepin, au Conseil de securite. New York, 14 février 2003, www.diplomatie.gouv.fr/actu/impression.asp?ART=32389 [10. 6. 2003].
- Point de presse de Monsieur Jacques Chirac, president de la republique. Amman, 20 Octobre 2002, www.elysee.fr/cgi-bin/auracom/aurweb/search [10. 6. 2003].
- Resolution 1441 (2002) des Sicherheitsrats der Vereinten Nationen zu Irak vom 8. November 2002. *Internationale Politik*, No. 12 (2002), s. 101.
- Reunion du Conseil de securité des Nations unies au niveau ministeriel sur la lutte contre le terrorisme. Conference de presse du ministre des affaires etrangeres, M. Dominique de Villepin. New York, 20 janvier 2003, www.diplomatie.gouv.fr [10. 6. 2003].
- Réunion dy Conseil de sécurité des Nations Unies au niveau ministériel sur l'Irak. Discours de M. Dominique de Villepin. New York, 5 février 2003, www.france.diplomatie.fr/actu/impression.asp?ART=32124 [10. 6. 2003].
- Straw, Jack (2002): *Critical Decision for the EU*. House of Commons, 5. 12. 2002, www.fco.gov.uk [10. 6. 2003].
- Straw, Jack (2003 a): *Iraq: „A challenge we must confront“*. International Institute of Strategic Studies, London, 11. 2. 2003, www.fco.gov.uk [10. 6. 2003].
- Straw, Jack (2003 b): *Reintegrating Iraq into the international community – A cause with „compelling moral force“*. Royal Institute of International Affairs, Chatham House, London, 21. 2. 2003, www.fco.gov.uk [10. 6. 2003].
- Straw, Jack (2003 c): *Strategic priorities for British foreign policy*. Queen Elizabeth II Conference Centre, London, 6. 1. 2003, www.fco.gov.uk [10. 6. 2003].

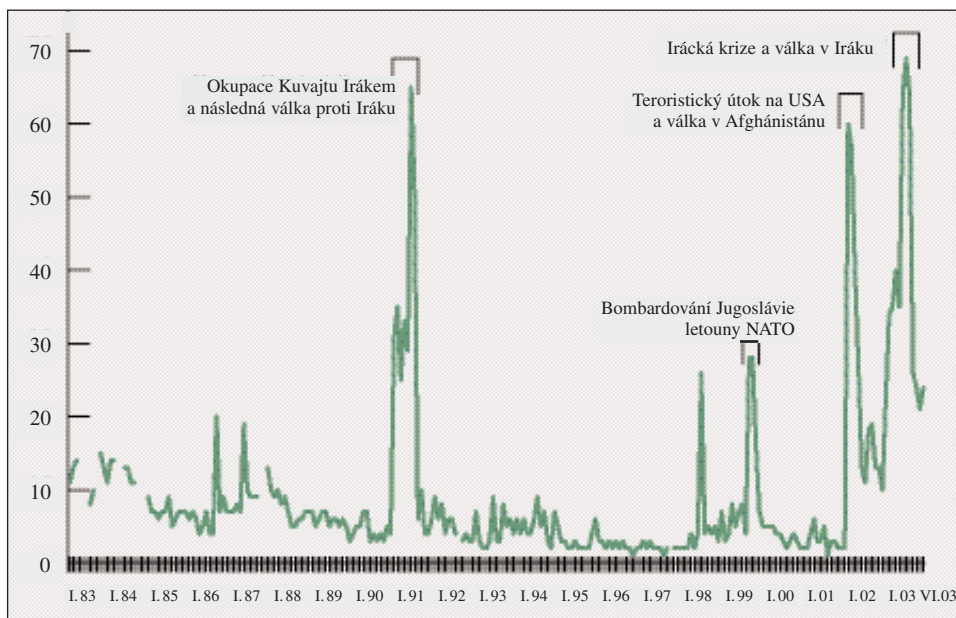
VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ

- Vorwort des britischen Premierministers, Tony Blair, zum Irak-Dossier seiner Regierung, vorgelegt am 24. September 2002 in London. Internationale Politik, No. 12 (2002).

Výzkumy veřejného mínění

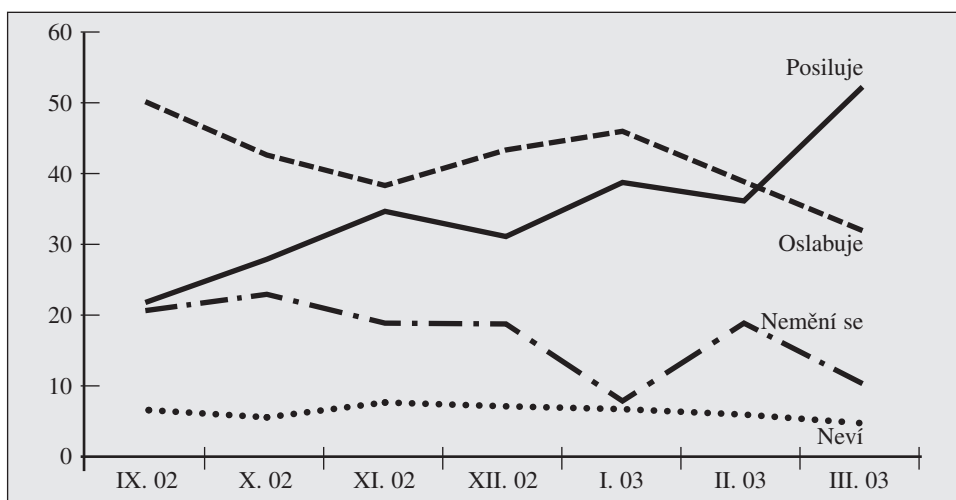
- After the March (S. 1.), www.mori.com/digest/2003/c030221.shtml
- Blair Losing Public Support On Iraq (S. 1.), www.mori.com/polls/2003/iraq.shtml
- Eurobarometr 59.1 – Support for Common Security and Foreign Policy is Reinforced, 18 March – 30 April 2003.
- Further Thoughts On Iraq (S. 1.), www.mori.com/digest/2003/c030307.shtml
- Iraq, The Last Pre-War Polls (S. 1.), www.mori.com/digest/2003/c030321.shtml
- Jugement sur le droit de veto de la France (S. 1.), www.ifop.com/europe/sondages/opinionf/vetoirak.asp [11. 8. 2003].
- L'action du gouvernement vue par les Français (S. 1.), www.tns-sofres.com/etudes/pol/061102_chron_r.htm [11. 8. 2003].
- L'Opinion publique face a la perspective d'une intervention en Irak (S. 1.), www.tns-sofres.com/etudes/pol/030203_irak_r.htm [11. 8. 2003].
- La guerre en Irak (S. 1.), www.ifop.com/europe/sondages/opinionf/guerreirak2.asp [11. 8. 2003].
- Le jugement des Français sur l'intervention americaine en Irak (S. 1.), www.ifop.com/europe/sondages/opinionf/jgtirak.asp [11. 8. 2003].
- Le jugement des Français sur les preuves americaines et sur une intervention en Irak (S. 1.), www.ifop.com/europe/sondages/opinionf/preuvesirak.asp [11. 8. 2003].
- Le jugement des Français sur une intervention militaire française en Irak (S. 1.), www.ifop.com/europe/sondages/opinionf/fetirak.asp [11. 8. 2003].
- Les Français et la guerre contre le terrorisme (S. 1.), www.ifop.com/europe/sondages/opinionf/guerreirak.asp [11. 8. 2003].
- Les Français et le conflit irakien (S. 1.), www.tns-sofres.com/etudes/pol/180303_irak_r.htm [11. 8. 2003].
- Les objectifs de guerre en Irak (S. 1.), www.ifop.com/europe/sondages/opinionf/objirak.asp [11. 8. 2003].
- MORI Political Monitor: Most plus Other Important Issues – 1974 – Present. Mori Institute, www.mori.com/polls/trends/issues.shtml [28. 8. 2003].
- State of Britain Survey 2003, www.mori.com/polls/2003/fg030415-top.shtml
- TNS Sofres – Sondages, Opinion, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, octobre 2002, www.tns-sofres.com/etudes/pol/051002_barofig_r.htm [11. 8. 2003].
- TNS Sofres – Sondages, Opinion, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, décembre 2002, www.tns-sofres.com/etudes/pol/071202_barofig_r.htm [11. 8. 2003].
- TNS Sofres – Sondages, Opinion, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, mars 2003, www.tns-sofres.com/etudes/pol/010303_barofig_r.htm [11. 8. 2003].
- TNS Sofres – Sondages, Opinion, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, février 2003, www.tns-sofres.com/etudes/pol/010203_barofig_r.htm [11. 8. 2003].
- War with Iraq (S. 1.), www.mori.com/polls/2003/iraq2.shtml
- War with Iraq – Public View (S. 1.), www.mori.com/polls/2002/itv-iraq.shtml
- War with Iraq – Trends (S. 1.), www.mori.com/polls/trends/iraq.shtml
- WORLDVIEWS 2002 – European Public Opinion & Foreign Policy. CCFR, GMF, 2002, www.worldviews.org/detailreports/europeanreport.pdf [10. 7. 2003].

Graf č. 1: Nejdůležitější témata, kterým musí čelit Velká Británie
(Procentuální podíl odpovědí, které se týkaly zahraniční politiky či obrany)

Pramen: MORI Political Monitor: Most plus Other Important Issues – 1974 – Present. Mori Institute, www.mori.com/polls/trends/issues.shtml

Graf č. 2: Myslíte si, že v současné době role Francie ve světě posiluje, nebo oslabuje?
(Odpovědi v procentech)

Prameny: TNS Sofres – Sondages, Opinions, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, octobre 2002, www.tns-sofres.com/etudes/pol/051002_barofig_r.htm
TNS Sofres – Sondages, Opinions, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, décembre 2002, www.tns-sofres.com/etudes/pol/071202_barofig_r.htm
TNS Sofres – Sondages, Opinions, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, mars 2003, www.tns-sofres.com/etudes/pol/010303_barofig_r.htm
TNS Sofres – Sondages, Opinions, Etudes: Barometre Figaro-Magazine, février 2003, www.tns-sofres.com/etudes/pol/010203_barofig_r.htm